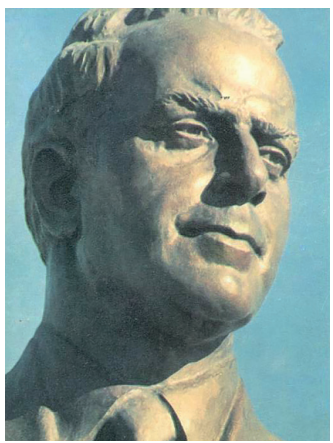

Milli azadlıqdan
şirin nemət yoxdur!

J. Huseynov

**YENİ
AZƏRBAYCAN**

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi Azərbaycan xalqının milli sərvətidir.
Qəzet 1993-cü ilin aprel ayından nəşr olunur. Yeni Azərbaycan Partiyasının orqanı.

12 iyun
2025-ci il,
cümə axşamı
№ 099 (6926)
Qiyməti
60 qəpik

Prezident Fərman imzaladı: Komissiyaanın tərkibi genişlənir

➔ Bax səh. 2

Münasibətlərdə yeni dövr

➔ Bax səh. 2

Milli Qurtuluş: Müstəqil və suveren Azərbaycanın təməl daşı

➔ Bax səh. 3

➔ Bax səh. 5

**Xilaskarlıq
missiyası
və
böyük
Zəfər yolu**

➔ Bax səh. 4

➔ Bax səh. 2

Budapeştdə Qərbi Azərbaycan məsələsinin tarixi barədə məlumat verilib

Qərbi Azərbaycan İcması İdarə Heyəti sədrinin müavini, Milli Məclisin deputatı Qaya Məmmədov iyunun 10-da Macarıstanın paytaxtı Budapeşt şəhərində keçirilmiş "Qafqazın açarı: Geosiyasət və Azərbaycanın humanitar gündəliyi" mövzusunda konfransda...

➔ Bax səh. 4

Xoşbəxt uşaqlığın nə olduğunu bilməyənlər...

Uşaq Hüquqları Konvensiyasına əsasən, uşaq əməyinin istismarı qadağandır. Buna baxmayaraq, dünyada elə ölkələr var ki, oradakı zavodlarda, fabriklərdə və fermer təsərrüfatlarında uşaq əməyindən istifadə edilir. Milyonlarla uşaq dünyanın bir çox ölkəsində xoşbəxt uşaqlığın nə olduğunu bilmir. Onlar ölkələrinin iqtisadiyyatı zəif olduğu üçün işləməyə məcburdurlar...

➔ Bax səh. 8

Dünyadakı səsimiz!

Bu gün Azərbaycan diasporu öz inkişafının ən yüksək mərhələsini yaşayır. Dövlətimizin düşülmüş diaspor siyasəti nəticəsində xaricdəki həmvətənlərimizin daha mütəşəkkil formada təşkilatlanması prosesi gün keçdikcə yeni mərhələlərə qədəm qoyur. Soydaşlarımız yaşadıkları ölkələrin sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi və mədəni həyatında daha fəal rol oynayırlar. Belə ki, onlar Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya çatdırılmasında, zəngin mədəni irsimizin təbliğində yüksək fəallıq göstərir, eyni zamanda, təcavüzkar erməni dairələrinin siyasi, ideoloji təxribatlarının qarşısının alınmasında qətiyyət nümayiş...

➔ Bax səh. 8

ABŞ və İran növbəti görüşlə bağlı razılığa gəlsə də...

ABŞ-la İran arasında nüvə proqramı üzrə danışıqların altıncı raundunun keçirilməsi ilə bağlı razılışma əldə edilib. Növbəti görüş iyunun 15-nə təyin edilib. Bu barədə İran Xarici İşlər Nazirliyinin sözçüsü İsmayıl Bəqayı bildirib. "Məsləhətləşmələri nəzərə alaraq, İran-ABŞ danışıqlarının növbəti raundu iyunun 15-də Maskatda keçiriləcək", - deyir o qeyd edib...

➔ Bax səh. 8

Avropada yeni müharibə hazırlıqları

➔ Bax səh. 6

Münasibətlərdə yeni dövr

Viza rejiminin ləğvi Azərbaycanla Çin arasında iqtisadi-ticarəti və turizm əlaqələrinin inkişafına töhfə verəcək

Məlum olduğu kimi Prezident İlham Əliyev “Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Çin Xalq Respublikası Hökuməti arasında ümumvətəndaş pasportlarına malik vətəndaşların vizadan qarşılıqlı azad edilməsi haqqında Saziş”i təsdiqləyib. Sənədə əsasən, iki ölkə arasında viza rejimi ləğv edilib.

Qeyd edək ki, Azərbaycan Prezidentinin 2025-ci il aprelin 22-24-də Çin Xalq Respublikasına səfəri çərçivəsində qarşılıqlı vizasız gediş-gəlişi haqqında Saziş imzalanıb. Sənədin təsdiq edilməsi ilə viza rejimi qarşılıqlı şəkildə aradan qaldırılır. Bu, iki dövlət arasında iqtisadi-ticarəti və turizm sahələrində yeni imkanların yaranmasına mühüm rol oynayacaq. İlk növbədə, vizasız gediş-gəlişi aviasiya nəqliyyatında intensivliyi artırmaqla, turizm sahəsində əlaqələri daha da böyüdəcək. Hazırda Azərbaycan və Çin arasında turizm münasibətləri müsbət şəkildə inkişaf edir, qarşılıqlı turist axını dinamik şəkildə artır. Ötən il Azərbaycana gələn Çin turistlərinin sayında əhəmiyyətli artım qeydə alınıb.

2024-cü ildə Çindən Azərbaycana gələn turistlərin sayı 1,9 dəfə artıb. Eyni zamanda, ötən il Çindən Azərbaycana 45 minə yaxın turist gəlib. Bundan əlavə, Azərbaycandan Çinə gedən turistlərin sayında da artım var. Bakı və Pekin arasında birbaşa hava nəqliyyatı əlaqəsinin sayının çoxalması da turizm səfərlərinə müsbət təsir göstərir.

Beləliklə, Azərbaycanla Çin arasında viza rejiminin ləğvi iki ölkə arasında turizmin inkişafına və qarşılıqlı turist səfərlərinə birbaşa təsir göstərəcək, həm Çindən Azərbaycana, həm də Azərbaycandan Çinə gedən turistlərin sayının artmasına gətirib çıxaracaq.

Vizasız gediş-gəliş biznes və ticarət əməliyyatlarının həcmi ni böyüdəcək

Viza rejiminin ləğvi ticarəti-iqtisadi əlaqələrin daha çox inkişaf etməsinə də töhfə verəcək, investisiya sahəsində sərmayə təşviqlərini genişləndirəcək. Hazırda Azərbaycan Cənubi Qafqazda Çinin birinci iqtisadi tərəfdaşdır. Ölkələr arasında iqtisadi-ticarət dövrüyyəsi son 10 ildə ən yüksək səviyyəyə çatıb. Belə ki, 2015-ci ildə isə qarşılıqlı mal dövrüyyəsinin miqdarı 500 milyon dollar idisə, 2024-cü ildə iki ölkələr arasında əmtəə dövrüyyəsinin həcmi əvvəlki ilə müqayisədə 20,7 faiz artıb və 3,744 milyard dollar təşkil edib. Çin Azərbaycanın 4-cü ən böyük ticarət tərəfdaşına çevrilib, onun xarici ticarət dövrüyyəmizdə payı 7,9 faiz olub, həmçinin idxal üzrə də lider mövqeyinə çıxıb və bu göstərici 17,69 faizə çatıb. Bu ticari balans dinamikası 2025-ci ilin birinci rübündə bir qədər də

artıb və ötən ilin eyni dövrünə nisbətən 37 faiz çoxalaraq 1,02 milyard dollar təşkil edib. Beləliklə, Cənubi Qafqazda Azərbaycanın birinci iqtisadi-ticarəti tərəfdaşı olmaqla bu bölgənin cəmi ticarət mübadiləsinin 70 faizə yaxınıni Azərbaycanla həyata keçirir. Vizasız gediş-gəliş biznes icması üçün yeni fürsət olmaqla, ticarət əməliyyatlarının sayını və həcmi ni böyüdəcək.

Sərmayə tərəfdaşlığında yeni dövr başlayır

Çin, eyni zamanda, Cənubi Qafqazda ən çox sərmayələri Azərbaycana yönəldib. Bu Asiya nəhənginin ölkəmizə yatırdığı investisiyaların həcmi 942 milyon dollara çatıb. Həmin sərmayələrdən başqa, Çin şirkətləri ölkəmizdə müxtəlif sahələrdə iri layihələr icra edib. Son 20 ildə ölkəmizdə 21 min kilometr avtomobil yolları salınıb və təmir edilib, 335 körpü və yolayrncı, 45 tunnel, 163 yerüstü və yeraltı keçid tikilib. Dəmir yolu infrastrukturunun yaxşılaşdırılması üzrə böyük işlər görüldü, 1500 kilometr-dən artıq dəmir yolu tikilib və 1800 kilometrlik sahə təmir edilib.

Eyni zamanda, Azərbaycan özü də potensial sərmayədar dövlət kimi Asiyanın maliyyə sektorunda öz mövqeyini gücləndirir və Dövlət Neft Fondunun investisiya portfelinin 2,1 milyard dolları Çinin maliyyə-investisiya sektorlarını əhatə etməkdədir.

Bu gün Azərbaycanda Çin kapitalı ilə 375 şirkət qeydə alınıb, onlardan 298-i ölkəmizdə aktiv fəaliyyət göstərir. Hazırda Azərbaycanla Çin arasında qeyri-neft sektorunda, xüsusən yüksək texnologiyalara və innovasiyalara, alternativ və bərpaolunan enerjiyə yönəlməmiş birbaşa investisiyaların cəlb olunması sahəsində birgə əməkdaşlığın perspektivlərinə dair danışıqlar aparılır.

Azərbaycan və Çin tranzit daşınmalarını 2 dəfə artırır

Azərbaycan və Çin arasında iqtisadi-ticarəti dövrüyyənin artmasında global nəqliyyat dəhlizləri, ələlxüsə da, “Bir kəmə, bir yol” layihəsinin ən axıcı qolu olan Orta Dəhliz də mühüm əhəmiyyət daşıyır. Azərbaycan Şərq-Qərb dəhlizi olan “Bir kəmə, bir yol” layihəsinin ən strateji halqası hesab edilən Orta Dəhlizdə (TransXəzər) strateji rolunu və mövqeyini daha da möhkəmləndirib, istər öz ərazisində, istərsə də onun hüddurlarından kənarda Çindən sonra daha çox investisiyalar qoyan ikinci səhmdar kimi öz təşəbbüskarlıq iradəsini nümayiş etdirib, digər coğrafiyaları da bu dəhlizə cəlb edib. Asiya və Xəzəryanı ölkələri vahid logistika həbında birləşdirib. Həmin dəhlizin əsas şəxələri olan Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu, “Şimal-Cənub” Beynəlxalq Nəqliyyat Dəhlizi, Orta Dəhliz, həmçinin Xəzərdə ən iri limanlardan biri olan Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı “Kəmə və yol” təşəbbüsü çərçivəsində iqtisadi və nəqliyyat imkanlarının reallaşdırılması bu nəqliyyat arteriyasında daşınmaların həcmi ni sürətlə artmasına səbəb olmaqdadır. Təkcə Azərbaycan ilə Çin arasında tranzit daşınmaların həcmi 2024-cü ildə 378 min ton olub ki, bu da 2023-cü ilə müqayisədə 86 faiz çoxdur. 2024-cü il ərzində Çindən Azərbaycana ixrac və tranzit rejimində Orta Dəhlizlə 287 marşrut qatırıla yola salınıb. Digər ölkələrin bu nəqliyyat ailəsinə qoşulması isə daşınmaların qat-qat böyüməsi üçün yeni perspektivlər açıır.

İmkanlar isə daha böyükdür. Bu məqsədlə tərəflər dayanmadan intensiv şəkildə iqtisadi dialoq və qarşılıqlı biznes tədbirləri təşkil edir, investisiya və ticari təşviqləri artıran təşəbbüslərlə çıxış edir. Ötən il imzalan-

Prezident Fərman imzaladı: Komissiyanın tərkibi genişləndir

Prezident İlham Əliyevin imzaladığı müvafiq fərmana əsasən, Əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüş vətəndaşlarla əlaqədar Dövlət Komissiyasının İşçi Qrupunun tərkibi genişləndirilib. Fərmanla komissiya tərəfindən qəbul edilmiş qərarları yerinə yetirmək, əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüş şəxslərlə əlaqədar tədbirlərin bilavasitə

həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə komissiyanın 15 nəfərdən ibarət İşçi qrupu daimi fəaliyyət göstərəcək. Qeyd edək ki, bu vaxta qədər sözügedən işçi qrup 8 nəfərdən ibarət olub. Azərbaycan Nazirlər Kabinetinə bu fərmandan irəli gələn məsələləri həll etmək tapşırılıb.

Xaçmazda yol tikintisinə 1,5 milyon manat ayrılıb

Prezident İlham Əliyev “Xaçmaz rayonunun Gəndob-Xaçmaz-Yalama-Rusiya Federasiyası ilə dövlət sərhədi (28 km)-Köhnə Xaçmaz-Xaspoladoba-Gəncəli-Bəbəli-Əzizli-Əhmədoba-Müşviq-Müşkür-Hacıqazma-Hacıəhmədoba-Şərifoba-Qaracəlli-Xəzərli avtomobil yolunun əsaslı təmiri ilə bağlı tədbirlər haqqında” Sərəncam imzalayıb. 12 min nəfər əhalinin yaşadığı 13 yaşayış məntəqəsini birləşdirən Gəndob-Xaçmaz-Yalama-Rusiya Federasi-

yası ilə dövlət sərhədi (28 km)-Köhnə Xaçmaz-Xaspoladoba-Gəncəli-Bəbəli-Əzizli-Əhmədoba-Müşviq-Müşkür-Hacıqazma-Hacıəhmədoba-Şərifoba-Qaracəlli-Xəzərli avtomobil yolunun əsaslı təmiri məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2025-ci il 10 yanvar tarixli 445 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının 2025-ci il dövlət büdcəsində dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu (investisiya xərcləri) üçün nəzərdə tutulan vəsaitin bölgüsü”nün 1.19.21-ci bəndində göstərilmiş məbləğin ilkin olaraq 1,5 milyon manatı Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinə ayrılıb.

miş Azərbaycan və Çin arasında arasında Strateji Tərəfdaşlıq Bəyannaməsinin əsas hədəflərindən biri olan ticarət-iqtisadi və investisiya əlaqələrinin daha da artırılması üçün hökumət-biznes görüşləri ardıcıl xarakter almağa başlayıb.

Beləliklə, Azərbaycan və Çin arasında ikitərəfli münasibətlərin inkişafı regional və global səviyyədə yeni imkanları səfərbər etməklə, nəhəng bir coğrafiyada rifah və əməkdaşlığın möhkəmlənməsində əsaslı rol oynayacaq.

ELBRUS CƏFƏRLİ

Azərbaycan xarici investorların diqqət mərkəzində

Son 20 ildə iqtisadiyyatımıza 338 milyard dollardan çox sərmayə qoyulub ki, onun yarısını birbaşa xarici investisiyalar təşkil edir

Hər cəhətdən nümunəvi inkişaf modelinə malik olan Azərbaycan özünün investisiya imkanlarını təqdim etmək üçün müxtəlif bey-

nəlxalq platformalardan geniş şəkildə istifadə edir. Daşkənd Beynəlxalq İnvestisiya Forumu da belə əlverişli platformalardan biridir.

Bu günlərdə Baş nazir Əli Əsədov dost Özbəkistana rəsmi səfəri çərçivəsində IV Daşkənd Beynəlxalq İnvestisiya Forumuna

qatılaraq tədbirdə Azərbaycanın iqtisadi inkişaf göstəriciləri və əlverişli investisiya mühiti haqqında ətraflı məlumat verib. Forumda

həmçinin respublikamızın iş adamları, iqtisadi sektora aid bir sıra qurumların təmsilçiləri iştirak ediblər.

Ölkədə iqtisadi inkişaf üçün bütün şərtlər təmin edilib

Qısa müstəqillik tarixində Azərbaycanın yüksək iqtisadi inkişaf dinamikasına malik olan ölkəyə çevrilməsi son dərəcə qürurvericidir. Bu gün dünyada beynəlxalq maliyyə qurumlarından asılı olmayan, tam müstəqil siyasət həyata keçirən ölkələrin sayı çox deyil. Respublikamız isə global miqyasda müşahidə edilən gərginliklər fonunda sabitlik və inkişaf adası kimi diqqət cəlb edir. Məlumdur ki, Azərbaycan böyük iqtisadi potensiala malikdir. Əsas məqam isə ondan ibarətdir ki, Prezident

İlham Əliyevin həyata keçirdiyi davamlı islahatlar kursu bu zəngin potensialdan səmərəli şəkildə istifadə olunmasına geniş imkanlar açıb. Ölkədə iqtisadi inkişaf üçün bütün şərtlər yüksək səviyyədə təmin edilib. Nəticədə, respublikamızın iqtisadi müstəqilliyinə və bu əsasda siyasi müstəqilliyinə nail olunub.

Azərbaycan-Özbəkistan investisiya fondu vasitəsilə həyata keçirilən səmərəli işbirliyi

Dost ölkələr olan Azərbaycanla Özbəkistan aralarındakı siyasi dialoqun yüksək səviyyəsinə adekvat olaraq iqtisadi sahədə də sıx əməkdaşlıq edirlər. Daşkənd şəhər rəhbərinin müavini Şərif Rəhmanov forum çərçivəsində keçirilən “Azərbaycan - Özbəkistan: İqtisadi tərəfdaşlıq vektoru” panel sessiyasında bildirib ki, ikitərəfli ticari-iqtisadi əlaqələr inkişaf edir: “Daşkənddə Azərbaycan kapitalının iştirakı ilə təxminən 200 müəssisə fəaliyyət göstərir. Təxminən eyni sayda müəssisəmiz Bakıda qeydiyyatdan keçib. Bu gün bizim ticarət dövrüyyəmiz təxminən 150 milyon ABŞ dolları təşkil edir. Əməkdaşlığın xüsusi sahəsi isə turizmdir. Hər il Daşkəndi təxminən 10 min Azərbaycanlı turist ziyarət edir. Təxminən eyni sayda turistik Azərbaycanı ziyarət edir”, - deyər Daşkənd şəhər rəhbərinin müavi-

ni vurğulayıb.

Ş.Rəhmanov əlavə edib ki, ölkələr arasında hotel biznesi sahəsində də əməkdaşlıq mövcuddur, xüsusilə Daşkənddə dəyəri artıq 300 milyon ABŞ dolları olan hotel tikilir və tikintini Azərbaycan şirkəti həyata keçirir. O həmçinin vurğulayıb ki, Bakıda Özbəkistanın və Daşkənddə isə Azərbaycanın milli mərkəzlərinin tikilməsi barədə razılaşma əldə olunub. Si-

Ələmtdar haldır ki, islahatlar kursu ölkənin iqtisadi göstəricilərini ilböl yaxşılaşdırmağa imkan verir. Forumda qeyd olunub ki, 2024-cü ildə ölkəmizin iqtisadiyyatı 4,1 faiz, qeyri-neft-qaz sektoru 6,2 faiz artıb. Bu gün hətta inkişaf etmiş bir sıra ölkələr belə yüksək böhrə öhdəliklərindən əziyyət çəkirlər. Azərbaycan isə Prezident İlham Əliyevin göstərişləri əsasında xarici böhrə öhdəliklərini azaldılmasını hədəfləyib. Hazırda respublikamızın xarici borcu ÜDM-in 7 faizindən də azdır, maliyyə ehtiyatlarımız isə xarici borcumuzu 14 dəfə üstələyir.

tat: “İki ölkənin sahibkarları bu layihələrin həyata keçirilməsində iştirak edəçəklər. Əminik ki, bu mərkəzlər ölkələrimizin simvollarına çevriləcəklər”.

Nizamnamə kapitalı 500 milyon ABŞ dolları olan Azərbaycan-Özbəkistan investisiya fondu vasitəsilə aparılan səmərəli işbirliyi məmnunluq doğurur. Fondun xətti ilə müxtəlif sahələri əhatə edən bir sıra perspektivli layihələr reallaşdırılır. Azərbaycan və Özbəkistan pambıq klasteri layihəsi çərçivəsində 2 min hektar sahədə əkin aparılıb. Bu rəqəmin 6 min hektara çatdırılması planlaşdırılır. Ölkələrimiz avtomobil sənayesi sahəsində də əməkdaşlığı davam etdirirlər. Vərgüləndirici kimi, artıq qrup müəssisədə 9 min ədəd “Chevrolet” markalı avtomobil istehsal edilib ki, bu da “Made in Azerbaijan” və “Made in Uzbekistan” brendlərini gücləndirir.

Əlverişli sərmayə investisiya mühiti

Ardıcıl şəkildə aparılan islahatlar həmçinin ölkənin investisiya cəlbəediciliyinin daha da artırılmasına hesablanıb. Azərbaycanda əlverişli investisiya mühitinin yaradılması istiqamətində görülən tədbirlər barədə məlumat verən Baş nazir vergi yükünün azaldılması, inzibati maneələrin aradan qaldırılması, qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi, investorların hüquq və mənafələrinin qorunması, mülkiyyət toxunulmazlığının təmin edilməsi məqsədilə ardıcıl işlərin aparıldığını bildirib. Hazırda Azərbaycanda müxtəlif istehsal sahələri üzrə ixtisaslaşmış yeddi sənaye parkı fəaliyyət göstərir. Həmin sənaye parklarında, xüsusilə də Ələt azad iqtisadi zonasında investorlar üçün uni-

kal şərtlər təklif edilir və onlar bundan yararlanırlar. “Yaradılan əlverişli investisiya mühiti xarici investorlar üçün də geniş perspektivlər açıır. Bunun nəticəsidir ki, son 20 ildə iqtisadiyyatımıza 338 milyard ABŞ dollarından çox sərmayə qoyulmuşdur, bunun da yarısı birbaşa xarici investisiyadır”, - deyər Ə.Əsədov bildirib.

Azərbaycanın 44 günlük Vətən müharibəsində işğaldan azad edilən əraziləri də investorlar üçün kifayət qədər əlverişli məkandır. Hazırda burada şəhər və kəndlər yenidən qurulur, müxtəlif infrastruktur obyektləri, sənaye müəssisələri, aqroparklar yaradılır. Dost ölkələrdən olan investorlar da bu layihələrdə iştirak edirlər.

Əməkdaşlığın yeni istiqaməti - alternativ enerji

Əməkdaşlıq üçün digər perspektivli istiqamət alternativ enerji sahəsidir. Azərbaycanda bu sahədə genişmiqyaslı gündəliyi var. Xəzər sahilləri, Naxçıvan böyüklük həcminə bərabər olan enerji potensialına malikdir. Eyni zamanda, işğaldan azad olunmuş ərazilərimiz sözün əsl mənasında “yaşıl enerji” vadisidir. Artıq ölkəmizdə dünyanın aparıcı şirkətləri ilə birgə bir sıra iri layihələr həyata keçirilir.

Azərbaycanın Avropaya “yaşıl enerji” tədarükçüsü kimi də fəal inkişaf

etdiyini deyər Ə.Əsədov ölkəmizin bu gün Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstanla birgə Qara dənizin dibi ilə Avropaya yaşıl enerji dəhlizinin yaradılması layihəsi üzərində işlədiyini vurğulayıb. Bildirilib ki, bununla yanaşı, COP29 çərçivəsində Azərbaycan, Özbəkistan və Qazaxıstanın dövlət başçıları Xəzər dənizi-Qara dəniz marşrutu ilə Avropaya yaşıl enerjinin ixracı üçün geniş imkanlar açan saziş imzalayıblar.

Mübariz FEYİZLİ

Milli Qurtuluş: Müstəqil və suveren Azərbaycanın təməl daşı

Azərbaycanın çağdaş təqviminə qızıl hərfilə yazılmış 15 iyun - Milli Qurtuluş Günü 44 günlük Vətən müharibəsində qazandığımız möhtəşəm Zəfərin işığında və bütövləşmiş, suveren Azərbaycanın reallıqları fonunda daha mükəmməl siyasi baxışların obyektinə çevrilmişdir.

Tarixin və tarix yaradan dahilərin əsl qiymətini verən ən ədalətli hakim elə zamanın özüdür. İllər keçdikcə xalqın nicat tapdığı bu günün müstəqillik tariximizdə nə dərəcədə böyük ictimai, siyasi və tarixi əhəmiyyətə malik olduğuna əminlik daha da möhkəmlənir. Çünki həmin gündən etibarən ölkəmizin həyatında yeni dövr başlanmış, milli dövlətçiliyimizin sarsılmaz bünövrəsinin təməli qoyulmuşdur. Ona görə də bu əlamətdar gün Milli Məclisin 27 iyun 1997-ci il tarixli qərarına əsasən hər il ölkəmizdə rəsmi ümumxalq bayramı kimi qeyd olunur. Lakin Milli Qurtuluş Günü Azərbaycan xalqı üçün sadəcə təqvim bayramı deyil, həm də müasir müstəqillik tariximizin döndüş nöqtəsidir. Onun müəllifi isə Azərbaycanın real müstəqilliyinə nail olunmasında, qorunub saxlanmasında, möhkəmlənməsində və inkişafında müstəsna rol oynamış bir şəxs - Heydər Əliyevdir.

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi Heydər Əliyevin siyasi təfəkkür prizmasında

Əsl tarixi həqiqət odur ki, Heydər Əliyev 1987-ci ildə SSRİ kimi nəhəng bir dövlətin ali hakimiyyət orqanlarında tutduğu yüksək vəzifələrdən uzaqlaşdırıldıqdan sonra ona qarşı bu ədalətsiz münasibətdən məyus olmuş Azərbaycan xalqının Sovetlər Birliyini inamı sarsıldı və məhz bu hadisə onun müstəqillik düşüncələrinə ilk təkan oldu. Çünki Heydər Əliyev Sovet Azərbaycanına rəhbərliyi birinci dönməndə (1969-1982-ci illər) qurucu lider kimi xalqın böyük rəğbətini qazanmışdı. 1969-cu ilə qədər SSRİ-nin aqrar əyaləti kimi tanınan Azərbaycan məhz Heydər Əliyevin fədakarlığı sayəsində elmi-texniki tərəqqinin geniş şəkildə tətbiq olunduğu respublikaya, yüksək mədəniyyəti ilə bütün dünyada tanınan diyara çevrilmişdi. Ümumiyyətlə, görülmə işlər ölkəni bütün istiqamətlər üzrə mərkəzdən asılılığını azaltmağa hesablanmışdı.

Respublikanın 1978-ci ildə qəbul olunmuş Konstitusiyasında Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi təsbit olunması, azərbaycançılıq ideyasının formalaşması istiqamətində atılan addımlar, peşəkar hərbiçilərin hazırlanması işinə xüsusi diqqət yetirilməsi və bir çox digər məsələlər Heydər Əliyevin milli azadlıq ideyasına söykənirdi. Bu baxımdan inamla demək olar ki, həmin dövr eyni zamanda milli özünüdərkən möhkəmlənməsi mərhələsidir. Təsadüfi deyil ki, o zaman İttifaq miqyasında iqtisadi cəhətdən özünü tam təmin edə bilən iki respublikadan biri məhz Azərbaycan olmuşdur. Sonralar həmin dövrdə həyata keçirdiyi tədbirlərdən danışan Ulu Öndər Heydər Əliyev deyirdi: “Bəli, mən istəyirdim ki, Azərbaycan müstəqil olsun. Hər şeydən əvvəl, iqtisadi cəhətdən. Çünki istənilən müstəqilliyin əsasında iqtisadiyyat durur”.

Təhdidlərə qarşı siyasi əzm nümunəsi

Heydər Əliyev Moskvada çalışdığı 1982-1987-ci illərdə də Azərbaycandan diqqətini əsirgəmir, xalqın milli dirçəlişi, milli qürur hissələrinin oyanması üçün əhəmiyyətli addımlar atırdı. Lakin Heydər Əliyevdən sonra respublikaya rəhbərlik etmiş şəxslərin kölə psixologiyası, prinsipsizliyi, qətiyyətsizliyi və düşünüləməmiş kor-korana addımları Azərbaycanı gətirdikcə tənəzzülə doğru aparmışdı. Xüsusilə Kremlin əlaltısına çevrilmiş Ə.Vəzirovun rəhbərliyi dövründə respublika dərindən iqtisadi və siyasi böhrana yuvarlanmışdı. Azərbaycanın kond təsərrüfatının, xüsusilə ənənəvi və yüksək gəlirli sahələr olan pambıqçılıq və üzümçülüyün məhvi məhz onun adı ilə bağlınırdı.

Heydər Əliyevin Moskvada siyasi fəaliyyətdən təcrid olunmasından dərhal sonra keçmiş ittifaqın ermənipərəst rəhbərləri Dağlıq Qarabağda separatçı hərəkatlara rəvac verirdi. Bu, həm də 1988-ci ildən başlayaraq 300 mindən artıq soydaşımızın Ermənistandan kütləvi deportasiyası ilə nəticələndi. Bu hadisələr o dövrdə Azərbaycanın milli azadlıq hərəkatına təkan verən amillərə çevrildi. Azərbaycanda dərinləşməkdə olan ictimai-siyasi böhran, hakimiyyətdə olan şəxslərin qorxaqlığı və həmçinin cəbhəçilərin tənəbbəti davranışları Sovet qoşunlarının Bakıya yeridilməsi və 1990-cı il qanlı 20 Yanvar hadisələri ilə nəticələndi. Bu hadisəyə ilk olaraq kəskin etirazını bildiren, ən dəqiq və obyektiv tarixi qiyməti verən də Heydər Əliyev oldu. O, həyatı üçün real təhlükələrdən çəkinmədən Moskvadakı Azərbaycan nümayəndəliyinə gələrək oradan beynəlxalq aləmə tarixi bəyanat ünvanladı. Bu cəsarətli çıxışdan ruhlanmış Azərbaycan xalqının milli azadlıq hərəkatı daha da vüsət aldı.

Əslində hələ o zaman Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevi hakimiyyətdə görmək arzusunu ilə yaşayırdı. Amma təəssüf ki, o zaman rəhbərlikdə olan milli xəyanətkarlar hər vaxtla buna mane olurdular. Moskvada

dan Bakıya gəlməsinə mərkəzi hakimiyyət, Bakıda qalmasına isə yerli hakimiyyət imkan vermirdi. Ona görə 1990-cı il iyulun 20-də Bakıya gələn Heydər Əliyev iki gündən sonra Naxçıvana getdi. Həmin il noyabrın 17-də muxtar respublika Ali Məclisinin sədri seçildikdən sonra siyasi fəaliyyətini orada davam etdirməyə, faktiki olaraq blokada vəziyyətinə düşmüş Naxçıvanı ağır problemləri ilə məşğul olmağa başladı.

Həmin dövrdə SSRİ-nin süqutu nəticəsində yaranmış tarixi şəraitdə keçmiş sovet respublikalarında dövlət müstəqilliyinin əldə edilməsi istiqamətində ciddi addımlar atılmağa başladı.

Tarixi həqiqət ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın müstəqilliyini hələ 90-cı ildə Naxçıvanda bərpa etmiş Heydər Əliyev hələ müstəqilliyin rəsmi bəyan olunmadığı bir vaxtda üçrəngli bayrağımızı qaldıraraq Naxçıvanda sovet rejiminin sonuna çıxmaqla ikinci müstəqilliyimizin təməlini qoydu. Lakin onun siyasi mövqeyi o dövrdə Bakıda müdafiə olunsaydı, əlbəttə ki, ölkə hüquqi-siyasi baxımdan acınacaqlı vəziyyətə düşməzdi.

Konstitusiya Aktının Ali Sovetdə müzakirəsi zamanı öz əqidələrini itirmiş “kommunistlər” və qaragürüx “cəbhəçi”lər birləşərək Heydər Əliyevə qarşı çıxışlar edirdilər. Çünki onları narahat edən Azərbaycan dövlətinin və xalqının taleyi yox, xalqın yeganə rəğbət bəslədiyi lider Heydər Əliyevin nüfuzu idi. Əslində, o dövrdə müstəqillik uğrunda mübarizə adı altında Heydər Əliyevə qarşı kampaniya aparırdılar. Bu kampaniyanın başında Mıxail Qorbaçov və erməni lobbisi, iəcərləri isə Azərbaycanın o vaxtdı hakimiyyəti və hakimiyyətə gəlmək arzusunda olan “cəbhəçi”lər idi. Dövlət quruculuğunun əsaslarını hamıdan yaxşı bilən Heydər Əliyev isə Ali Sovetin deputatı kimi 30 avqust 1991-ci il “Dövlət müstəqilliyinin bərpası haqqında” Bəyannamə müzakirə olunarkən cəsarətlə tarixi həqiqətləri söyləmişdi: “Dövlət müstəqilliyinin bərpası məsələsi çox tarixi məsələdir. Xalqın iradəsi olmadan belə bir qərarın, yaxud bəyanatın qəbul olunması qanunu pozmaq deməkdir. Bəyanatın qəbul olunmasının əleyhinə deyiləm, ancaq xalqa müraciət etmək lazımdır, qısa müddət ərzində referendum keçirmək lazımdır və referendumun nəticəsinə görə qərar qəbul edilməlidir. Bu birinci, ikincisi mən mart ayında da demişdim. İkizlül siyasət aparmaq olmaz. Biz gecikmişik”. Lakin o zaman əgər Heydər Əliyevi eşitsəydilər və siyasi iradə olsaydı, Azərbaycan öz müstəqilliyini ilk elan edən dövlətlər sıyahısında olardı və bununla qürur duyardı.

Təəssüf ki, o zaman Heydər Əliyevin bu təklifi nəzərə alınmadı. 1991-ci ilin mart ayında Azərbaycanın İttifaq müqaviləsinin getməsi haqqında referendum keçirilib qərar qəbul olunmasına rəğmən yalnız yeddi aydan sonra - oktyabrın 18-də dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiya Aktı qəbul edildi. Beləliklə, Azərbaycan konstitusionalizmi ilk mərhələdə tarixi və siyasi hüquqi baxımdan acınacaqlı bir mərhələni yaşamış oldu. Bu hadisələrin düzgün qiymətini 30 il sonra Prezident İlham Əliyev belə vermişdir: “18 oktyabr gününü böyük təmtəraqla qeyd etmək, yaxud da kiməsə buna görə minnətdar olmaq tamamilə yerisizdir. Sovet İttifaqı dağıldı, Rusiya Federasiyası özü dövlət suverenliyi haqqında Konstitusiya Aktını bizdən qabaq qəbul etmişdi”.

Bu gün Azərbaycan cəmiyyəti birmənalı olaraq o fikirdədir ki, əgər həmin dövrdə Heydər Əliyev Azərbaycanın rəhbərliyində olsaydı, nə Dağlıq Qarabağ işğal olunardı, nə də ki ölkə müstəqilliyinin ilk illərində böhran yaşayardı. Təəssüf ki, biz bu tarixi şansdan yararlanı bilmədik və bunun acı nəticələrini gördük.

Hakimiyyət uğrunda ədalətsiz mübarizənin fəsadları

O dövrdə ölkə daxilindəki vətəndaş müharibəsi dərəcəsinə yüksəlmiş qarşıdurmalar nəinki dövlət müstəqilliyimizi, hətta milli varlığınıza belə birbaşa hədəfə almışdı. Hadisələri düzgün qiymətləndirə bilməyən A. Mütəllibov hakimiyyəti əhali arasında gündən-günə nüfuzunu itirir, baş vermiş proseslərdən düzgün nəticə çıxara bilmirdi. Digər tərəfdən də təəcüvzkar Ermənistanın ölkəmizə qarşı torpaq iddiaları ilə müşayiət olunan Dağlıq Qarabağ problemi ağır yük kimi Azərbaycanın başı üzərində dururdu. Hər kəsin var gücü ilə xarici düşməna qarşı həmrəylik nümayiş etdirməli olduğu belə bir şəraitdə ayrı-ayrı mafioz qruplarda birləşmiş hakimiyyət hərisləri özlərinin şəxsi maraqlarına xidmət edən fəaliyyətlə məşğul idilər.

1992-ci ilin yaz aylarından başlanan daxili hərc-mərclik, siyasi qüvvələrin çöküşməsi cəbhə bölgəsinin nəzarətdən kənar qalmasına və Qarabağ savaşında ermənilərin üstünlüyü ilə almasına gətirib çıxardı. Beləliklə, AXC-Müsavat cütliyyəi meydan hərəkatının dalğası üzərində A. Mütəllibovu devirərək hakimiyyəti faktiki olaraq zəbt etdi. “Cəbhəçi”lərin əsl siması bir il

ərzində hakimiyyətdə olduqları zaman böli oldu. Daxili və xarici siyasətdə buraxılan səhvlər onsuz da mürəkkəb olan vəziyyəti daha da gərginləşdirdi. Xalq aclıq və səfalət içində idi. “Cəbhəçi”lər Heydər Əliyevin ötən əsrin 70-80-ci illəri ərzində yaratdığı fundamental maddi və mədəni nailiyyətləri qısa müddətdə məhv etmiş, sərvətlər talan edilmiş, işbazlar tərəfindən xaricə satılmışdı. Ümumiyyətlə, ölkə kriminal, mafioz qruplar, silahlı birləşmələr tərəfindən idarə olunurdu.

Qarabağ məsələsi milli maraqlar çərçivəsindən çıxaraq şəxsi menafə predmetinə çevrilmişdi. Şuşa, Laçın rayonları əldən gedəndən sonra Kəlbəcər rayonunun bütövlükdə işğal nəticəsində Dağlıq Qarabağla Ermənistan arasında geniş əlaqə üçün imkan yarandı. Beləliklə də, bu hadisələr yarıtmaz fəaliyyəti və davranışları ilə xalq içində tamamilə nüfuzdan düşmüş AXC-Müsavat hakimiyyətinin biabırçı sonuna yaxınlaşdırdı.

Xalq Heydər Əliyevdən imdad istəyir

Bu hadisələrin fonunda Heydər Əliyevin yenidən siyasi hakimiyyətə qayıdışı artıq tarixi zərurətə çevrilmişdi. Hələ 1992-ci ilin oktyabrında Azərbaycanın “91-lər” adlanan dəyərli ziyalıları bu təkliflə Heydər Əliyevə müraciət etmişdilər. Öncə müxalifət partiyası kimi meydana atılan, lakin qısa zamanda ümumxalq partiyasına çevrilmiş və ölkənin dinamik inkişaf konsepsiyasının ideoloji təməli olan Yeni Azərbaycan Partiyasını yaratmaqla Ulu Öndər Azərbaycanda siyasi mübarizənin sivil nümunələrini ictimaiyyətə təqdim etdi.

AXC-Müsavat cütliyyəünün ölkəyə rəhbərliyi dönməndə baş verən proseslər hakimiyyət uğrunda siyasi və silahlı qarşıdurmalarla müşayiət olunurdu. Polkovnik Sürət Hüseynovun başçılığı ilə 1993-cü il 4 iyun tarixində Gəncə şəhərində təşkil olunmuş hərbi qiyam bu hadisələrin kulminasiya nöqtəsinə çevrildi. 1993-cü il iyunun 9-da Heydər Əliyev xalqın və respublikanın hakim dairələrinin təkidli dəvətini qəbul edib Bakıya gəldi. Bu isə daxili və xarici düşmənlərimizin bütün planlarının pozulmasının başlanğıcı oldu. Xilaskarlıq missiyasını öz üzərinə götürən Ulu Öndər Bakıda hakimiyyət davasını getdiyi bir vaxtda həyatını təhlükə altında qoyaraq dərhal Gəncəyə yollandı və bölgədə hələ də davam edən qiyamın və qardaş qırğınına qarşısını aldı.

Ali Sovet Gəncə hadisələrini təhqiq edən deputat istintaq komissiyasının işinin yekunı barədə 16 iyul 1993-cü ildə qəbul etdiyi qərarla bu hadisələrə siyasi qiymət vermişdir. Sənədin 2-ci bəndində deyilir: “1993-cü il iyunun 4-də Gəncə şəhərində baş vermiş qanlı hadisələr Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Əbülfəz Elçibəyin və digər yüksək vəzifəli şəxslərin əvvəlcədən xüsusi düşünülmüş və planlaşdırılmış siyasətinin nəticəsi hesab edilsin, onlar tərəfindən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və qanunlarının kobud surətdə pozulması kimi qiymətləndirilsin”.

Milli həmrəylik və ictimai-siyasi sabitlik uğrunda

Gəncə qiyamı ağıllı siyasi gedişlər və böyük şəxsi nüfuz hesabına sülh yolu ilə yatırıldıqdan sonra 1993-cü il iyunun 15-də Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri seçildi. O, problemlərin həlli üçün ilk növbədə ölkədə vətəndaş həmrəyliyinə, sabitliyin son dərəcə vacib olduğu barədə qənaətini açıqladı: “Əgər respublikada ictimai-siyasi sabitlik olmasa,

sağlam ictimai-siyasi mühit olmasa, heç bir sosial-iqtisadi proqramdan, yaxud problemlərin həll edilməsindən söhbət gedə bilməz”. Bunun ardınca isə “Mənim həyatım da, fəaliyyətim də yalnız və yalnız Azərbaycanın müstəqilliyinin qorunub saxlanmasına, ölkəmizin bu ağır vəziyyətdən qalınmasına həsr olunacaqdır”, - söyləyərək böyük risklər altında xalqın qurtuluşu missiyasını cəsarətlə öz üzərinə götürdü.

Bütün bu gərgin vəziyyətə baxmayaraq Azərbaycanda dövlət orqanlarının fəaliyyətinə və dövlətçiliyi bərpa etmək zərurəti ilə əlaqədar 1993-cü il oktyabrın 3-də prezident seçkiləri keçirildi və Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildi.

Bu, elə bir dövr idi ki, cəbhə bölgəsində böhran davam edirdi. Nəticədə, Zəngilan rayonu da işğala məruz qaldı. 1993-cü ilin son ayları ərzində ərazi itkilərinin əsas səbəbi isə o idi ki, bu dövrdə yerlərdə, xüsusilə ordu bölmələrinin rəhbərliyində hələ də Elçibəy hakimiyyətinin təyin etdiyi şəxslər təmsil olunurdular və hadisələrin gedişinə ciddi təsir göstərmək imkanına malik idilər.

1993-cü ilin dekabr ayında Heydər Əliyev bütün daxili çəkişmələri kənara qoyub torpaqları azad etmək naminə Azərbaycan hərbiçilərinə səfərbər olmağa çağırırdı. Azərbaycan ordusunun həmin günlərdə başlayan hücum əməliyyatları 1994-cü ilin yanvarında Horadiz və Füzuli rayonunun bir hissəsinin azad olunması ilə başa çatdı. Bu tarixin ən obyektiv qiymətini Heydər Əliyevin sonrakı addımlarının təmsalında zamanın özü verir. Qarabağ münaqişəsinin ciddi uğur nümunəsi olan Horadiz əməliyyatının əsas siyasi əhəmiyyəti budur ki, öz havadarlarına arxayın olan rəsmi İrəvanın bu məğlubiyyətdən sonra atəşkəs rejiminə imza atmaqdan başqa çıxış yolu qalmadı. Qeyd edək ki, eyni taktiki gediş illər sonra - 2016-cı ilin aprel ayında da Azərbaycan ordusunun inamqlı qələbəsi ilə yenidən təkrar olundu.

1993-cü ilin ortalarında ölkə daxilində ictimai-siyasi vəziyyəti daha da mürəkkəbləşdirən və cəbhədəki durumu ağırlaşdıran başqa ciddi səbəblər də var idi. Yaranmış vəziyyətdən öz maraqları naminə istifadə etmək istəyən və xarici havadarlarının dəstəyinə güvənən daxili separatçı qüvvələr də siyasi meydanı qorxmaya başlamışdılar. 1993-cü ilin iyun-avqust aylarında cənub bölgəsinin 7 rayonunu əhatə edən bir ərazidə saxta polkovnik Əlikram Hümətov ortaya atdığı üzdənirəq “Talış-Mugan Respublikası” ideyası, şimalda isə milli zəmində millətçi “Sadval” hərəkatının fəalllaşması respublikanın müstəqilliyi üçün əlavə təhlükə mənbəyinə çevrilmişdi. Həmin qüvvələr əslində Elçibəy hökumətinin yürütdüyü yanlış milli siyasət nəticəsində baş qaldırmışdılar. Separatçılar öz hədəflərinə çatmaq üçün Heydər Əliyevin məğlubiyyətini hamıdan çox arzulayan cəbhəçilərin mövqeyinə arxayın idilər. Vəziyyətin belə gərgin olmasına baxmayaraq Ulu Öndər xalqın dəstəyi ilə həm şimalda, həm də cənubda süni yaradılmış separatçı meyllərin qarşısını aldı.

Sonrakı mərhələlərdə daxili sabitliyi pozmaq cəhdləri göstərilə də, Heydər Əliyev ölkəmizi tarixin bu sınaqlarından da üzüağ çıxarmağı bacardı. “Əsrin kontraktı”nın imzalanması ərəfəsində, 1994-cü il oktyabrında Baş nazir Sürət Hüseynov tərəfindən idarə olunan dövlət çevrilişinə cəhdin qarşısı alındı. Birco çağırışla bir anın içində Prezident Aparatının qarşısına

toplaşan on minlərlə insanın yaratdığı izdiham xalqın möhtəşəm Heydər Əliyev sevgisinin, öz liderinə sədaqətini və inamını nümayiş etdirən silinməz tarix kimi yaddaşlardadır. 1995-ci ilin martında radikal müxalifətə işləyən xarici anti-Azərbaycan qüvvələrinin təsiri altına düşmüş OMON-çuların qiyamı da uğurla yatırıldı. Bundan sonra, nəhayət, ölkədə ictimai siyasi sabitlik bərqərar olmağa başladı.

Azərbaycan Konstitusiyası və dövlətçilik ənənələrinin formalaşması

Mübaligəsiz demək olar ki, Azərbaycanın müasir konstitusionalizminin ilkin mərhələsinə obyektiv siyasi hüquqi qiymət vermədən 1995-ci il Konstitusiyasının qəbulunu və əhəmiyyətini düzgün dəyərləndirmək mümkün deyil. Bu baxımdan, düşünmürəm ki, Milli Qurtuluş tarixini həm də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq sərəncamına əsasən 2025-ci ilin “Konstitusiya və suverenlik ili” elan edilməsi kontekstində daha bir rəkrdsdan dəyərləndirməyə ehtiyac vardır.

Əsl tarixi həqiqət ondan ibarətdir ki, 1991-ci ildə dövlət müstəqilliyimiz bərpa olunsada, o dövrdə ölkə rəhbərliyində olmuş kommunistlər də, “cəbhəçi”lər də xalqın iradəsindən kənar marionetlərdən ibarət idi. Və məhz ona görə yeni Konstitusiyanın hazırlanması müddəəsi heç kimin yadına da düşmürdü, heç belə bir niyyət mövcud da deyildi.

Məhz Heydər Əliyev bütün xarici və daxili təhdidlərə baxmayaraq, 1995-ci il noyabrın 12-də bilavasitə özünün rəhbərliyi ilə işlənilən hazırlanmış müstəqil Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası qəbul olunmasına müvəffəq oldu və bundan sonra dövlət quruculuğu istiqamətindəki işlər yeni keyfiyyətdə davam etdirilməyə başlandı. Prezident İlham Əliyev isə illər sonra bu addımların məntiqi davamı kimi ölkənin Ali səmədinin ərazi bütövlüyü və suverenlik müddəalarını Ali Baş Komandan kimi Qarabağ Zəfəri ilə təmin etdi.

Heydər Əliyev yolunun alternativ yoxdur

Heydər Əliyevin öz xalqının xoşbəxt gələcəyi naminə gördüyü işləri sadalamaqla bitirmək mümkün deyil. Milli Qurtuluş Günü barədə danışarkən artıq öz təsdiqini tapmış belə bir qənaəti təkrarən bölüşmək istərdim ki, xalqımız ölkəmizin bugünkü uğurlarının bünövrəsini qoymuş Heydər Əliyevi o zaman hakimiyyətin dəvət etməklə böyük müdriklik nümayiş etdirib. Bu tarixi yollara nəzər saldıqca bir daha əmin olursan ki, onun “Müstəqilliyin əldə olunması nə qədər çətindirsə, onun saxlanılması, daimi, əbədi olması bundan da çətindir” tezihi hər bir dövr üçün aktuallığını qoruyub saxlayır.

Prezident İlham Əliyev Ulu öndərin 100 illik yubileyi gündən Şuşa şəhərindən xalqa müraciətində onun Azərbaycanın müstəqilliyi və inkişafı naminə göstərdiyi fəaliyyətə siyasi qiymət verərək demişdir: “Ulu Öndərin Azərbaycan xalqı qarşısında xidmətləri misilsizdir və biz - onun davamçıları onun yolu ilə gedirik”. Azərbaycan Ulu Öndərin yolu ilə gedərək öz dövlət müstəqilliyini daha da möhkəmləndirib. Bu gün, sözün əsl mənasında, müstəqil xarici və daxili siyasət apara bilən ölkələrin sayı dünyada çox məhduddur. Azərbaycan o ölkələrdəndir ki, heç bir kənar qüvvə bizim iradəmizə təsir edə bilməz. Çünki güclü iradəmiz var, güclü ordumuz var və eyni zamanda, güclü imkanlarımız var. Maliyyə resurslarımız, maddi vəziyyətimiz imkan verir ki, biz ancaq öz daxili resurslarımız hesabına yaşayaq və yaşayıq, daxili resurslar hesabına Qarabağı yenidən qururuq, Zəngəzuru yenidən qururuq”.

Bu gün Azərbaycan artıq dövlət müstəqilliyinin bərpasının 34-cü ilini yaşayır. Ötən bu illər ərzində ölkəmiz böyük inkişaf yolu keçib. Azərbaycanın dinamik şəkildə artan qüdrəti, beynəlxalq mövqeyi və nüfuzu sayəsində bölgədə formalaşan yeni reallıqlar və əldə olunan misilsiz tarixi nailiyyətlər respublikamızın daha işıqlı və fəriyvan gələcəyinin rəhnidir. Çünki müstəqil Azərbaycanın idarəçilik sükanı etibarlı olərə ötürülüb. Heydər Əliyev ideologiyasının ən layiqli davamçısı olan islahatçı Prezident, bütün dünya azərbaycanlılarının əvəzsiz lideri, Ulu Öndərin vəsiyyətinə əməl edərək tarixi Qarabağ Zəfəri ilə Azərbaycan xalqının şərafət və layəqətini özünə qaytarıb. Bu siyasət ölkəmizi yeni möhtəşəm uğurlara daşımaqdadır.

ƏLİ HÜSEYNLİ,
Milli Məclisin Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin sədri

Milli Qurtuluş Günü - müasir dövlətçilik tariximizin şanlı salnaməsi

Tarixdə elə taleyüklü məqamlar olur ki, xalqın və dövlətin gələcəyini müəyyən edir, sabitlik və tərəqqi yolunda əsaslı dönüş yaradır. Azərbaycan üçün belə mühüm mərhələlərdən biri 1993-cü ilin iyun ayında baş verdi. O illərdə ölkə ağır siyasi böhranla üz-üzə qalmış, vətəndaş qarşıdurmaları, separatçılıq meylləri, iqtisadi tənəzzül və Ermənistanın hərbi təcavüzü cəmiyyətdə dərin təşviş və ümid-sizlik yaratmışdı. Dövlət institutları zəifləmiş, idarəetmədə kaos və özbaşınalıq hökm sürürdü. Belə bir həssas və təhlükəli şəraitdə xalqın təkidli tələbi ilə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıdışı dövlətçiliyin xilasına yönəlmiş qətiyyətli addım idi. 1993-cü il iyunun 15-də Ulu Öndərin Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri seçilməsi ilə ölkədə yeni dövr başlandı. 15 İyun - Milli Qurtuluş Günü məhz bu xilaskarlıq missiyasının, milli həmrəylik və güclü iradənin rəmzinə çevrildi.

Ümummilli Lider Heydər Əliyev Qarabağ münaqişəsində atəşkəsin əldə olunmasını həm ölkənin təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsi, həm də regionda sülh və sabitliyin bərqərar olması baxımından mühüm strateji addım kimi dəyərləndirdi. 1994-cü il mayın 12-də Ermənistanla imzalanan atəşkəs sazişi ölkənin gələcək inkişafı baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyırdı. Bu sənəd təkə dəyişlərin dayandırılmasına deyil, həm də ordu quruculuğuna və iqtisadi sabitliyin bərpasına şərait yaratdı.

Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə 1994-cü il sentyabrın 20-də imzalanmış “Əsrin müqaviləsi” Azərbaycan iqtisadiyyatının taleyini kökündən dəyişən sənəd oldu. Heydər Əliyev bu razılaşma ilə Azərbaycanı regional enerji mərkəzinə çevirməklə yanaşı, ölkənin siyasi və iqtisadi müstəqilliyinə real təminat yaratdı. Neftdən əldə olunan gəlirlər yalnız büdcəni doldurmaq üçün vasitə deyil, eyni zamanda infrastrukturun yenilənməsi, ordu quruculuğu və sosial layihələrin maliyyələşdirilməsi üçün əsas resurs mənbəyinə çevrildi. Bundan əlavə, həmin müqavilə Azərbaycanın beynəlxalq əməkdaşlıq platformasına inteqrasiyasını sürətləndirdi, ölkənin global enerji təhlükəsizliyində etibarlı tərəfdaş kimi qəbul olunmasına səbəb oldu.

Müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycan Ordusunun döyüş hazırlığı zəif, təşkilati strukturu isə parakəndə vəziyyətdə idi. Ümummilli

Lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə müasir tələblərə cavab verən, nizami və çevik silahlı qüvvələrin formalaşdırılmasına sistemli şəkildə başlanıldı. Ordunun strukturlaşdırılması, vahid komandanlıq sisteminin yaradılması və kadrların peşə hazırlığının artırılması ilə silahlı qüvvələrin döyüş qabiliyyəti əsaslı şəkildə gücləndirildi. Xaricdə təhsil alan zabitlərin sayının artırılması və hərbi texnika ilə təminatın yaxşılaşdırılması bu prosesi sürətləndirdi. Ordu artıq yalnız müdafiə funksiyasını deyil, eyni zamanda dövlətçiliyin əsas dayaqlarından birini təşkil edirdi. Bu təməllər sonradan tarixi Zəfərlə başa çatan Vətən müharibəsində həlledici rol oynadı.

Ulu Öndərin gərgin səyləri sayəsində 1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsi (referendum) ilə qəbul olunmuş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası müstəqil dövlətin idarəçiliyində yeni hüquqi-siyasi mərhələnin əsasını qoydu. Bu sənəd demokratik dövlət quruculuğunun hüquqi bazasını təşkil etməklə yanaşı, insan hüquq və azadlıqlarını, siyasi pluralizmi, bazar iqtisadiyyatına əsaslanan idarəetmə modelini təsbit etdi. Konstitusiyanın qəbulu həm də dövlət hakimiyyətinin bölünməsi prinsipini təsdiqlədi, icra, qanunverici və məhkəmə hakimiyyəti arasında qarşılıqlı balans və nəzarət mexanizmləri formalaşdırıldı. Bu amillər dövlət institutlarının daha effektiv işləməsinə və hüquqi sabitliyin möhkəmləndirilməsinə imkan verdi.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə reallaşdırılan nəqliyyat dəhlizləri Azərbaycanın geostrateji mövqeyini gücləndirməklə yanaşı, regionda yeni iqtisadi və logistik reallıqların formalaşmasına təkan verdi. Onun uzaqgörən siyasəti nəticəsində ölkə mühüm tranzit mərkəzinə çevrildi və bu istiqamətdə həyata keçirilən layihələr həm milli, həm də beynəlxalq əhəmiyyət daşıyırdı. Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu, Şimal-Cənub və Şərq-Qərb nəqliyyat dəhlizləri kimi təşəbbüslər məhz Ümummilli Liderin müəyyən etdiyi strateji xəttin davamı olaraq reallaşdı.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev sosial siyasəti dövlət sabitliyinin qorunması və cəmiyyətdə ictimai həmrəyliyin təmin olunmasının əsas vasitələrindən biri kimi qiymətləndirirdi. Ölkədə mövcud olan ağır sosial-iqtisadi şəraitin aradan qaldırılması məqsədilə sistemli və ardıcıl tədbirlər həyata keçirildi. Qaçqın və məcburi köçkünlərin mən-

zil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün onlarla yeni yaşayış məntəqəsi salındı, bu kateqoriyaya aid vətəndaşlara dövlət büdcəsindən xüsusi sosial yardımlar ayrıldı. Əməkhaqqı və pensiya sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqamətində mühüm islahatlar aparıldı, minimum əməkhaqqı mərhələli şəkildə artırıldı. Sosial müdafiə mexanizmlərinin gücləndirilməsi nəticəsində cəmiyyətin dövlətə inamı artdı, sosial sabitlik və ümumi rifah səviyyəsi yüksəldi.

Heydər Əliyev təhsili milli tərəqqinin əsas şərti kimi dəyərləndirir, elm və maarifin inkişafını strateji məsələ hesab edirdi. “Təhsil millətin gələcəyidir” fikrini rəhbər tutaraq Ümummilli Lider bu sahədə dərin islahatlara start verdi. Yeni təhsil müəssisələrinin açılması, dərsləklərin yenilənməsi, müəllimlərin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi və xaricdə təhsil imkanlarının genişləndirilməsi əsas prioritetlər sırasında idi. Eyni zamanda, ali məktəblərlə beynəlxalq əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi və təhsilin dünya standartlarına uyğunlaşdırılması istiqamətində mühüm addımlar atıldı. Bu siyasət gənc nəslin bilikli, savadlı və vətənpərvər ruhda yetişməsinə geniş imkanlar yaratdı.

Ulu Öndər Heydər Əliyev səhiyyəni xalqın rifahının və dövlətin sosial siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri kimi qəbul edirdi. Onun təşəbbüsü ilə səhiyyə sisteminin normativ-hüquqi bazası yeniləndi, tibbi xidmətlərin keyfiyyəti yüksəldildi, regionlarda yeni xəstəxanalar, poliklinikalar və diaqnostika mərkəzləri istifadəyə verildi.

Heydər Əliyev gəncləri cəmiyyətin əsas aparıcı qüvvəsi kimi dəyərləndirir, onların milli ruhda yetişməsi və dövlət quruculuğunda fəal iştirakını prioritet vəzifələrdən biri hesab edirdi. Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyinin yaradılması, Gənclər Günü'nün təsis olunması və ilk Gənclər Forumu bu sahədə həyata keçirilən ardıcıl və məqsədyönlü siyasətin göstəricisi idi.

Ümummilli Lider idmanı milli ruhun, vətənpərvərliyin və sağlam cəmiyyətin ayrılmaz tərkib hissəsi kimi qiymətləndirirdi. Onun rəhbərliyi ilə ölkədə idmanın inkişafı dövlət siyasətinin mühüm istiqamətlərindən birinə çevrildi. Olimpiya hərəkatının gücləndirilməsi, idman infrastrukturunun yaradılması və regionlarda Olimpiya komplekslərinin inşası idmanın kütləviliyinə və beynəlxalq arenada

uğurlu nəticələrin əldə olunmasına imkan yaradı. 31 iyul 1997-ci il tarixində cənab İlham Əliyevin Milli Olimpiya Komitəsinin prezidenti seçilməsi bu sahəyə strateji yanaşmanın davamlılığını təmin etdi. Məhz bu siyasət nəticəsində Azərbaycan idmançıları beynəlxalq yarışlarda yüksək nəticələr əldə etməyə başladı.

Heydər Əliyevin xarici siyasət kursu milli maraqlara əsaslanan, beynəlxalq hüquq prinsipləri üzərində qurulmuş uzaqgörən və çevik strateji xətt idi. O, həm Qərb dövlətləri, həm də regional güclərlə balanslaşdırılmış münasibətlər formalaşdıraraq ölkənin xarici siyasət imkanlarını genişləndirdi. Bu mərhələdə ölkəmiz BMT, ATƏT, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı və Qoşulmama Hərəkatı kimi nüfuzlu beynəlxalq qurumlarla fəal əməkdaşlıq kursu həyata keçirdi.

Beləliklə, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin siyasi kursu Azərbaycanın gələcəyini müəyyən edən strateji xəttə çevrildi. Prezident İlham Əliyev bu siyasəti uğurla və qətiyyətlə davam etdirərək ölkənin siyasi, iqtisadi, hərbi və diplomatik sahələrdə mühüm nailiyyətlər qazanmasına zəmin yaratdı. 2020-ci ildə 44 günlük Vətən müharibəsində əldə olunan tarixi Qələbə məhz Ümummilli Liderin rəhbərliyi ilə 1993-cü ildən başlanan dövlət quruculuğu mərhələsinin məntiqi nəticəsi, uzaqgörən siyasətin parlaq təzahürü oldu. 2023-cü ildə həyata keçirilmiş lokal xarakterli antiterror tədbirləri nəticəsində ölkəmizin bütün ərazilərində dövlət suverenliyi tam şəkildə təmin edildi.

Qurtulandan Zəfərə qədər uzanan mütərəqqi yol milli dövlətçilik ənənəsinin gücünü bir daha nümayiş etdirdi. Bu faktorlar gələcəyə istiqamətlənən müdrik siyasi iradənin təntənəsidir.

Etibar Hacıyev, YAP Ağstafa rayon təşkilatının sədri

Qərbi Azərbaycan mövzusunda QHT layihələrinin keyfiyyət və kəmiyyət göstəriciləri yüksəlib

İyunun 11-də Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyi “Qərbi Azərbaycana qayıdış” mövzusunda icra edilən QHT layihələri ilə bağlı ictimai hesabat xarakterli brifinq keçirib. Əvvəlcə çıxış edən agentliyin icraçı direktoru Aygün Əliyeva “Qərbi Azərbaycana qayıdış” mövzusunun artıq 3 ildir agentliyin qrant müsabiqələrinin prioritet istiqamətlərindən biri olduğunu bildirib. Deyib ki, bu müddət ərzində 50 QHT-nin “İndiki Ermənistan ərazisindən qovulmuş azərbaycanlıların təhlükəsiz və ləyaqətli şəkildə, sülh yolu ilə geriye qayıtmasının təmin edilməsi barədə konsepsiya - Qayıdış Konsepsiyası”nın müvafiq müddəaları ilə əlaqədar 54 təşəbbüsü dəstəklənib. Hesabat dövründə Azərbaycan QHT-ləri beynəlxalq kürsülərdə - BMT-nin, ATƏT-in müxtəlif toplantılarında, xarici ölkələrdə bu mövzuda məsələlər qaldırıb, ictimai diskussiyalar açıb, yan tədbirlər təşkil etməyə nail olublar. Ümumilikdə, bu tədbirlər ABŞ, Belçika, İspaniya, Rumıniya, Polşa, Türkiyə, Özbəkistan, Qazaxıstan kimi ölkələri əhatə edib: “Qərbi Azərbaycana qayıdış” istiqaməti üzrə QHT-lərin indiki miqyasda fəallığı heç vaxt olmayıb. Azərbaycanın vətəndaş cəmiyyəti təsisatları haqlı olaraq, bu mövzuya Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun azadlığından sonra milli ideyanın yeni hədəfi kimi yanaşır, bu ümumxalq arzusunu reallığa çevirmək üçün imkanlarını səfərbər edir”.

Məlumat verilib ki, agentliyin 2025-ci il qrant müsabiqəsində “Qərbi Azərbaycana qayıdış: maddi-mədəni irs və hüquqlar” istiqaməti üzrə daha 51 QHT-

nin layihəsi dəstəklənib. İl ərzində bu mövzuda beynəlxalq təşkilatlar, Avropa və Türk dünyası regionlarında onlarla konfrans, sərgi və müxtəlif tədbirlər keçiriləcək. Agentliyin departament direktoru Elnur Bağırılı qeyd edib ki, builki yeni layihələrdə Qərbi Azərbaycan heykəllərinin daha təsirli vasitələrlə - musiqi, bədii əsərlər, ekran həlləri, sənətkarlıq nümunələri əsasında izahına üstünlük verilməsi müşahidə edilir. “Monitorinq nəticələrimiz də göstərir ki, bu üsullarda təbliğat daha çox diqqət cəlb edir. Yaxın günlərdə “Bizi Birləşdirən Mədəniyyət” İctimai Birliyinin icra etdiyi layihə çərçivəsində “Zəngəzur məhərisi” ictimaiyyətə təqdim olunacaq, ra-

diolarda səslənəcək. Bu musiqi əsərini Azərbaycanın tanınmış sənətkarları ifa ediblər. Aşıqların konsert proqramları da Qərbi Azərbaycan nisgilini çatdıracaq. “Dədə Ələsgər Ocağı” İctimai Birliyinin “Ustad Ələsgərin Göyçə harayı - Vətənə sarı”, “Ozan Dünyası” Aşıq Yaradıcılığının Təbliği İctimai Birliyinin “Aşıqlar Qərbi Azərbaycana tərənnüm edir”, Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin “Qərbi Azərbaycan aşıqlarının dastan repertuarı” layihələri bu qəbildəndir. Bundan başqa, “Təbii Sənət Nümunələrinin Qorunmasına və Təbliğinə Yardım” İctimai Birliyi Özbəkistanda Qərbi Azərbaycan mövzusunda sərgi təşkil edəcək”, - deyə o vurğulayıb.

Qeyd olunub ki, QHT-lərin layihələri çərçivəsində “Qərbi azərbaycanlıların Qars köçü” mövzusunda sənədli film də hazırlanır. Azərbaycan Ədəbiyyatı Fondu isə “Qərbi Azərbaycan əsərlərdə” layihəsi çərçivəsində yeni bədii əsərin təqdimatını edəcək. Bildirilib ki, “Elmi Araşdırmalar” İctimai Birliyinin “İrəvan: hər daşı tarix”, “Dünya Gənc Türk Yazarlar” İctimai Birliyinin “Türk dünyasında Qərbi Azərbaycan mövzusu” və digər layihələr Qərbi Azərbaycanın maddi-mədəni irsinə qarşı vandalizmin hüquq müstəvisində və digər aspektlərdən qiymətləndirilməsinə töhfə verəcək.

Brifinq çərçivəsində “Qərbi Azərbaycana qayıdış” mövzusunda agentliyin dəstəyi ilə ərşəyə götürülmüş layihələrin nəticələrinə dair sərgi də təşkil olunub. Qeyd edilib ki, bu mühüm xətt üzrə son illər QHT-lər 200-dən çox məqalə ilə çıxış edib, 15 kitab nəşr edib. “Vətəndaşların Sosial Rifahı Namına” İctimai Birliyinin “İrəvan: tariximiz, torpağımız, taleyimiz”, “Kainat” Milli-Mənəvi Dəyərlərin Təbliğinə Dəstək İctimai Birliyinin “İrəvan: tarixi həqiqətlər və şəxsiyyətlər” kitabları bu qəbildəndir.

Sərgidə təqdim olunan materiallarda Qərbi Azərbaycan mövzusunda agentliyin dəstəyi ilə ərşəyə götürülmüş layihələrin nəticələrinə dair sərgi də təşkil olunub. Qeyd edilib ki, bu mühüm xətt üzrə son illər QHT-lər 200-dən çox məqalə ilə çıxış edib, 15 kitab nəşr edib. “Vətəndaşların Sosial Rifahı Namına” İctimai Birliyinin “İrəvan: tariximiz, torpağımız, taleyimiz”, “Kainat” Milli-Mənəvi Dəyərlərin Təbliğinə Dəstək İctimai Birliyinin “İrəvan: tarixi həqiqətlər və şəxsiyyətlər” kitabları bu qəbildəndir.

Sonda Qərbi Azərbaycan mətbəxinə dair qənnadı nümunələri iştirakçılara təqdim olunub.

Avropada yeni müharibə hazırlıqları

İkinci Dünya müharibəsinin sonra başariyyət heç vaxt indiki qədər yeni qlobal müharibə

ribə təhlükəsi ilə üz-üzə qalmayıb. Təhdidlər gəldikcə artır. Analitiklər müxtəlif ssenarilər

rilər ətrafında müzakirələr aparılır. Ümumi qənaət belədir ki, yeni dünya müharibəsi

baş verəcəyi təqdirdə, onun fəsadları daha ağır olacaq. Güc mərkəzlərinin özlərinin nüvə

arsenalları barədə mesajlar vermələri isə xüsusi narahatlıq yaradır.

Aİ-nin təhlükəsizliyi Ukraynadan keçir

Əvvəlki iki Dünya müharibəsinin ağır fəsadlarını öz üzərində yaşayan Avropada yeni müharibə həyəcanı daha böyükdür ki, bu da səbəbsiz deyil. Əslində, hazırda “qoca qitə” müharibənin içindədir. Şərqi Avropada Rusiya ilə Ukrayna arasında gedən müharibə uzanır və hələ ki, sonu görünmür. Ukrayna Avropa İttifaqının (Aİ) və Şimali Atlantika Alyansının (NATO) üzvü deyil. Bununla belə, Aİ-nin və NATO-nun üzvü olan ölkələr də bu və ya digər formada müharibədə iştirak edirlər və bundan təsirlənirlər. Aİ Ukraynanı özünün təhlükəsizliyi üçün çox mühüm coğrafiya hesab edir və buna görə də bu ölkəyə hərtərəfli dəstək verir, eyni zamanda Rusiyaya qarşı sərt sanksiyalar tətbiq edir. Burada söhbət yalnız Ukraynanın qorunmasından getmir. Kollektiv Qərbin qənaətinə görə, Avropanın təhlükəsizliyi Ukraynanın müqavimət gücünün artırılmasından keçir.

Bununla belə, hələlik Avropanın Rusiyanı üzücü müharibə ilə təqətdən salmaq taktikası və strategiyası bir nəticə vermir. Rəsmi Moskva müharibədən əvvəlki mövqeyindən neinki geri çəkilməyib, hətta indi daha ağır şərtlərdən çıxış edir. Sahədəki vəziyyət də Rusiyanın xeyrinədir. Görünən odur ki, Ukrayna son günlərdə Rusiyanın dərinliklərində həyata keçirdiyi əməliyyatlarla müəyyən uğurlar qazansa da, müharibənin əvvəlindən bəri itirdiyi torpaqları geri qaytarmaq iqtidarında deyil. Ukraynadakı uğursuzluqlar Avropa üçün “qırmızı xətt” anlamında qəbul olunur. “Qoca qitə”də hesab edirlər ki, Ukraynanın məğlubiyyəti fonunda müharibə təhlükəsi digər Avropa dövlətləri üçün də qaçılmaz olacaq.

Avropa üçün ciddi narahatlıq yaradan digər bir fundamental amil isə Amerika Birləşmiş Ştatlarının (ABŞ) Prezidenti Donald Trampın NATO-nun maliyyələşdirilməsi ilə bağlı daha sərt ritorikadan çıxış etməsidir. ABŞ-in və alyansa üzv olan Avropa dövlətlərinin “qoruyucu çəhiri” və yaxud “dəmir qalxanı” kimi də səciyyələndirilən NATO-nun maliyyə-

ləşmə mexanizmləri ilə bağlı müzakirələrin aparılması dəfələrlə təkrarlanıb. Lakin məsələ zaman-zaman gündəmə gəlsə də, belə görünür ki, hələlik optimal həll variantı tapılmayıb. Əslində, niçin belə alyansın maliyyələşmə mexanizmi konkret şəkildə təsbit olunub: Hər bir üzv ölkə NATO-nun ümumi büdcəsi üçün milli ÜDM-in 2 faizi həcmində vəsait ödəməlidir. Bununla bağlı üzv ölkələr müvafiq sənədləri imzalayıblar. Lakin öhdəlik heç də bütün üzv dövlətlər tərəfindən yerinə yetirilmir. İndiyədək NATO daxilində ən böyük ödəyici qismində isə ABŞ çıxış edib. Lakin Donald Tramp fərqli mövqedən çıxış edir. O, Şimali Atlantika Alyansının ehtiyaclarına Amerika büdcəsindən istənilən vəsaitin xərclənməsinin zəruriliyini şübhə altına alıb. ABŞ-in lideri deyib ki, amerikalılar müdafiə edən NATO deyil, alyansı qoruyan ABŞ-dir. “Ona görə də mən hesab etmirəm ki, biz pul ödəməliyik”, - deyər D.Tramp vurğulayıb.

Ağ Evin yeni sahibi NATO-nun maliyyələşdirilməsinin üzv dövlətlər tərəfindən paritet əsaslarla həyata keçirilməsində ısrarlıdır. O, bir tərəfdən üzvlük haqqını ödəməyən dövlətləri sərt rüsumlarla təhdid edir, digər tərəfdən isə NATO ölkələrində müdafiə xərclərini ÜDM-in 5 faizinə çatdırılmasını istəyir. Təbii ki, NATO-da yer alan ayrı-ayrı dövlətlər hələlik buna hazır deyillər. Analitiklərin qənaətinə görə, Donald Trampın NATO-nun 24-25 iyun tarixlərində Haaqada keçiriləcək sammitində iştirak etmək qərarı verməməsi əsas məqsəd aydındır: Müttəfiqlərdən müdafiə sahəsinə ÜDM-in 5 faizini yatırmaq öhdəliyini daha sərt şəkildə tələb etmək.

Avropa üçün zaman daralıb - cəmi 5 il vaxt var

Belə olan halda Aİ və NATO ölkələri özələrinin təhlükəsizliyinin qayğısına qalmalıdır. Artıq zamanın kritik dərəcədə daraldığını anonsu edilir. “NATO 3-5 il ərzində Rusiya ilə münəqişəyə hazırlaşmaq niyyətindədir”. Bu fikri alyansın Baş katibi Mark Rütte Böyük Britaniyada keçirilən konfransda çıxışı zamanı deyib.

Avropa iqtisadiyyatının militarizasiyasını sürətləndirməyə çağıran Rütte bildirib ki, Rusiya hazırda NATO-ya hücum edə bilməz, lakin 3-5 il ərzində bunu edə biləcək. “İqtisadiyyatı bütün NATO ölkələrinin iqtisadiyyatından 25 dəfə kiçik olsa da, Rusiya bütün alyans ölkələrinin cəmindən dörd dəfə çox sursat istehsal edir. Hər hansı bir münəqişənin əsasını sursat təşkil edir. Əgər sursat ehtiyatınız yoxdursa, işə başlamayın”.

NATO-nun Baş katibi qeyd edib ki, Rusiya Çin, Şimali Koreya və İranla

əməkdaşlıq edərək ordusunu Çin texnologiyası ilə yeniləyir. Onun sözlərinə görə, bu il Rusiyanın 1500 tank, 3000 zirehli maşın və 200 “İsgəndər” raketini istehsal edəcəyi gözlənilir. O, NATO ölkələrini hava hücumundan müdafiə sistemlərinin sayını 5 dəfə artırmaqla, tankların, zərbə sistemlərinin, pilotsuz təyyarələrin istehsalını çoxaltmaqla və əhəmiyyətli silah-sursat ehtiyatı yaratmaqla buna hazırlaşmağa çağırır.

Almaniya təşəbbüsü ələ almaq istəyir

Yaranan yeni realiaqlar fonunda İkinci Dünya müharibəsindən məğlub durumda çıxmış Almaniya təşəbbüsü ələ almaq istəyir. Almaniya ordunun maliyyə qaydalarına qoyulan məhdudiyyətləri aradan qaldıran yeni qanunu qəbul etdikdən sonra hərbi xərclərini əhəmiyyətli dərəcədə artırmaq imkanı əldə edib. Bütövlükdə, Almanianın hərbi doktrinası və təhlükəsizlik siyasəti son illərdə ciddi dəyişikliklərə məruz qalıb. Rusiya-Ukrayna müharibəsi fonunda ölkə uzun illərdən bəri davam edən passiv mövqeyindən imtina edib, daha aqressiv hərbi strategiyaya seçib. General Breuer ordunun 100 min əlavə əsgərə ehtiyacı olduğunu və ümumi hərbi qüvvənin 460 min nəfərə çatdırılmalı olduğunu bildirib.

Almanianın İkinci Dünya müharibəsindən sonra ilk dəfə xaricdə daimi hərbi birlik yerləşdirərək, 45-ci Zirehli Briqadını (“Panzerbriga-

Avropanın əhəmiyyətli dövlətlərindən olan Böyük Britaniya da iddialı yeni müharibə hazırlıqları planı hazırlayıb. “Biz silahlı qüvvələrimizin əsas məqsədi kimi döyüşə hazırlıq rejiminə keçirik”.

Bu fikri Böyük Britaniyanın Baş naziri Kir Starmer ifadə edib. O vurğulayıb ki, ölkənin müdafiə siyasəti hər zaman NATO ilə sıx koordinasiya qurulacaq. Baş nazirin sözlərinə görə, alyans Britaniyanın strateji gücünün “əsas dayağı” olaraq qalır. Baş nazir həmçinin vurğulayıb ki, Britaniya ordusunda hərbi innovasiyalar “müharibə sürəti ilə” tətbiq olunacaq. Starmerin sözlərinə görə, 2035-ci ilə qədər Britaniya silahlı qüvvələri “on dəfə daha ölümcül qüvvəyə” çevrilməlidir.

Eyni zamanda, Böyük Britaniya yeni realiaqlar şəraitində nüvə strategiyasını yeniləmək niyyətindədir. “Böyük Britaniya

Böyük Britaniyada “müharibəyə hazırlıq rejiminə” keçid

nüvə başlıqları arsenalının modernləşdirilməsi proqramına 15 milyard funt-sterling xərcləyəcək”. Bu barədə Kir Starmer Qlazqoda keçirdiyi mətbuat konfransında bildirib.

Bundan əlavə, Böyük Britaniya hökuməti iyunun 1-də sualtı qayıqların tikintisi proqramını genişləndirmək planlarını açıqlayıb. Söhbət AUKUS proqramı çərçivəsində 12 sualtı qayıqının inşasından gedir. Qurumun saytında bunun ölkənin nüvə arsenalının yenilənməsi proqramı üçün ayrılmış 15 milyard funt sterlinqlik investisiyalar əsasında həyata keçiriləcəyi bildirilib.

Mübariz ABDULLAYEV

ABŞ və İran növbəti görüşlə bağlı razılığa gəlsə də...

Nüvə proqramı üzrə tərəflərin mövqeyi hələ bir-birindən çox uzaqdır

ABŞ-la İran arasında nüvə proqramı üzrə danışıqların altıncı raundunun keçirilməsi ilə bağlı razılaşma əldə edilib. Növbəti görüş iyunun 15-nə təyin edilib. Bu barədə İran Xarici İşlər Nazirliyinin sözcüsü İsmayıl Bəqayı bildirib. “Məsələtəşmələri nəzərə alaraq, İran-ABŞ danışıqlarının növbəti raundu iyunun 15-də Maskatda keçiriləcək”, - deyər o qeyd edib.

Vaşinqton Tehranə təkliflər verir

Xatırladaq ki, ABŞ və İran Omanın vasitəçiliyi ilə Tehranin nüvə proqramı ilə bağlı fikir ayrılıqlarını həll etmək üçün beş mərhələ danışıqları aparıb. Onlardan üçü - aprelin 12-si, 26-sı və mayın 11-də Maskatda, digəri isə aprelin 19-da Romada baş tutub. Sonuncu - beşinci görüş isə mayın 23-də Omanın Romadakı diplomatik nümayəndəliyində keçirilmişdir. Danışıqlarda İran nümayəndə heyətinə xarici işlər naziri Abbas Əraqçı, Amerika nümayəndə heyətinə isə prezidentin xüsusi nümayəndəsi Stiv Uitkoff başçılıq edib.

Beşinci görüşdə vasitəçi qismində çıxış edən Omanın xarici işlər naziri Bədr əl-Busaidi məsələtəşmələrdə müəyyən irəliləyişə nail olduğunu açıqlayıb. Onun iranlı həmkarı isə öz növbəsində bir neçə görüşdən sonra Tehran və Vaşinqtonun müsbət nəticəyə ümid etdiklərini vurğulayıb.

Beşinci raundan bir neçə gün sonra Ağ Evin mətbuat katibi Karolin Livitt ABŞ Prezidentinin xüsusi elçisi Stiv Uitkoffun Tehranin nüvə proqramı ilə bağlı İran hakimiyyətinə ətraflı və məqbul təklif göndərdiyini bəyan edib. “Axios” portalının məlumatına görə, təklif İranın daha sonra müəyyən olunacaq müddət ərzində uranı aşağı səviyyəyə qədər zənginləş-

dirməyə davam edə biləcəyini nəzərdə tutur. İran Xarici İşlər Nazirliyinin rəsmi nümayəndəsi İsmail Bəqayı isə Vaşinqtonun hələ də nüvə proqramı üzrə təklif olunan sənədlərdə uğurlu nəticələr əldə etməyə imkan verir: “ABŞ və digər ölkələr İranın tərəqqisində maraqlı olmadığı üçün Tehrana uranın zənginləşdirilməsinin tamamilə dayandırılmasını nəzərdə tutan şərtlər irəli sürürlər. Omanın vasitəçiliyi ilə aparılan danışıqlarda Vaşinqtonun irəli sürdüyü bütün təkliflər İranın prinsiplərinə ziddir”.

bilməliyin. Keçmiş təcrübələrin təkrarlanmayacağına, iqtisadi, bank və ticarət sahələrində sanksiyaların aradan qaldırılacağına əmin olmalıyıq”, - deyər diplomat jurnalistlərin sualına cavabında bildirib.

Donald Tramp: Alternativ fəlakətlidir

Bütün bunların fonunda İranın Ali dini lideri Əli Xamenei də hesab edir ki, uranın zənginləşdirilməsindən imtina İran nüvə siyasətini yararsız edəcək və islam respublikasını digər ölkələrdən asılı vəziyyətə salacaq: “Uranın zənginləşdirilməsi imkanı olmadan nüvə siyasəti faydasızdır. Belə olan halda biz atom elektrik stansiyalarının tikintisi üçün başqa ölkələrə müraciət etməliyik. Bu, neftə sahib

olaraq onu emal etmək imkanının olmaması ilə müqayisə oluna bilər”. Ali dini liderin sözlərinə görə, nüvə sənayesi İrana digər istiqamətlərdə, o cümlədən əczaçılıq sahəsində uğurlu nəticələr əldə etməyə imkan verir: “ABŞ və digər ölkələr İranın tərəqqisində maraqlı olmadığı üçün Tehrana uranın zənginləşdirilməsinin tamamilə dayandırılmasını nəzərdə tutan şərtlər irəli sürürlər. Omanın vasitəçiliyi ilə aparılan danışıqlarda Vaşinqtonun irəli sürdüyü bütün təkliflər İranın prinsiplərinə ziddir”.

İranın hazırkı mövqeyi isə ABŞ Prezidenti Donald Trampı hələ ki, qane etmir. Çünki Tehran uranın zənginləşdirilməsindən imtina etmək istəmir. “İranla növbəti görüşümüz İrana qənaətə görə gözləyəcəyik. Olacaq niyyəti mümkün olmayan bir şey istəyir və imtina etməli olduqlarından əl çəkmək istəmir. İranın uranı zənginləş-

dirmək hüququnun olmadığı halda buna imkan axtarır. Hələ lazımi məqama çatmayıblar. Bunu deməyi xoşlamıram, çünki alternativ fəlakətlidir. Onlar sövdələşmə ilə bağlı fikirlərini açıqlayıblar. Bu, sadəcə olaraq, qəbul edilməzdir”, -

deyər Tramp xəbərdarlıq edib.

Rəsmi Tehran isə Vaşinqtonun təkliflərinə cavab verməyə hazırlaşır. İslam Respublikasının Atom Enerjisi Təşkilatının nümayəndəsi Behruz Kamalvəndinin sözlərinə görə, İran ABŞ-in Tehranın nüvə proqramı ətrafında yaranmış vəziyyəti həll etmək təklifinə yaxın günlərdə cavab verəcək: “İranın ABŞ-nin yazılı təklifinə cavabı demək olar, hazırdır və yaxın günlərdə təqdim olunacaq”.

ABEA də Tehranın cavablarından razı deyil

Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentlik (AEBA) də Tehranın mövqeyindən razı deyil. Agentliyin rəhbəri Rafael Qrossinin sözlərinə görə, Tehran bəzi hallarda nüvə fəaliyyəti ilə bağlı Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentliyin suallarına ya məhəl qoymayıb, ya da onlara qeyri-dəqiq cavablar verib. O qeyd edib ki, mövcud məlumatların hərtərəfli təhlilindən sonra AEBA belə nəticəyə gəlib ki, əvvəlki illərdə antropogen uran hissəciklərinin aşkar edildiyi üç obyekt, eləcə də bəzi digər obyektlər “İranın 2000-ci illərin əvvəllərində başa çatdırdığı bəyan edilməmiş nüvə proqramının bir hissəsi” olub. AEBA rəhbərinin fikrinə, bu proqramda bəyan edilməmiş nüvə materiallarından istifadə olunub. Təşkilatın son hesabatında da ötən illərdə bir sıra obyektlərdə aşkarlanmış bəyan edilməmiş nüvə materiallarının mövcudluğunun səbəblərinin axtarışı məsələsində irəliləyişin olmadığı bildirilir.

Bütün hallarda altıncı raundun keçirilməsi ilə bağlı əldə olunan razılıq ABŞ-la İran arasında danışıqlar imkanının tükənmədiyinə dəlalət edir. Yəqin ki, iyunun 15-də Maskatda baş tutacaq növbəti görüşdə tərəflər ziddiyyətli məqamlara aydınlıq gətirməyə çalışacaqlar.

N.BAYRAMLI

əvvəli ötən saylarımızda

Mədəni irsi talan edənlər

Dünyanın hər yerində ilkin arxeoloji xətlər daha çox qarətçilik və qənimət xətləri məqsədi daşıyır. XIX əsrin sonlarında Fransadan olan Morqan qardaşlarının Azərbaycan ərazisindəki üzündən "arxeoloji" fəaliyyətləri nəticəsində tariximizin ən qədim dövrlərinə aid zəngin arxeoloji kolleksiyaları toplayaraq onu Avropaya aparmışlar. İş o həddə çatıb

olaraq nə olduğunu və hansı vəziyyətdə olduğunu öyrənmək imkanları var. Yəni, irəliləyən torpaq altındakı tikilinin parametrlərini öyrənmə bilirsən, bir halda ki, bu mümkündür, onda niyə abidəni necə deyirlər kor-koranə qazıb dağıdaq?

Bu gün zəruri texniki cihazlarla silahlandırılan dronlar vasitəsi ilə istənilən abidə barəsində hələ orada qazıntıya başlamazdan öncə əvvəllər olduğundan qat-qat artıq, həm də daha geniş və müfəssəl informasiya əldə etmək imkanları var. Əgər son

Xalq arasında belə bir deyim var: tarixi abidələri hamıdan çox arxeoloqlar dağıdır. Razılaşaq ki, bu deyimdə həqiqətin payı heç də az deyil. Amma onu da nəzərə alaq ki, arxeoloqun vəzifəsi öyrənməkdir. Konservasiya təminatı isə digər qurumların, birinci növbədə də rəsmi dövlət qurumlarının vəzifə borcudur. Bu sahədə Türkiyə, İtaliya, Yaponiya və Çin kimi ölkələrin müsbət nümunələri mövcuddur. Həmin ölkələrdə artıq konservasiya ənənələri və məktəbləri uğurla fəaliyyətədir. Azərbaycan da son illər bu sahəyə nəzərəcəpəcəp dərəcədə diqqət artır. Məntəqlilik hissi ilə deməliyəm ki, bu məsələ birbaşa ölkə Prezidentinin daimi diqqət və nəzarətindədir. Heydər Əliyev Fondunun Bakı, Şamaxı, Gəncə, Naxçıvan şəhərlərindəki bir sıra nadir tarixi abidələrin konservasiyası istiqamətində görmüş olduğu işlər də tədqiqatçıdır. Müsbət hal ki, son vaxtlar tarixi-arxeoloji abidələrin tədqiqi və konservasiya işinə digər qeyri hökumət təşkilatları, xüsusən də SEBA assosiasiyası və Miras İctimai Birliyinin də önəmli qatqıları var. Ayrı-ayrı iş adamlarının da abidələrin bərpa və konservasiyasına maraq göstərdiyinə və sərmayə qoyduqlarına dair misallar da az deyil.

Arxeoloqların şərəf işi

Tarix-xalqın qan yaddaşı, kimliyi və gələcəyidir. Keçmişini tanımayan, soykökünə bələd olmayan xalq özünü dərk edə bilməz və gələcəyini də sağlam şəkildə qura bilməz. Zamanın dərin qatlarında itib-batan hadisələr, unudulmağa üz tutan mədəniyyət nümunələri, minilliklərin sükutuna qorq olmuş şəhərlər və məzarlıqlar məhz arxeoloji tədqiqatlar yolu ilə yenidən gün işığına çıxarılır, mədəni sərəfə çevrilir.

Bu tarixi yaddaşı qorumaq, öyrənmək və onu gələcək nəsillərə dü-rüst şəkildə ötürmək isə arxeoloq alimlərin borcu, vəzifəsi və şərəf işidir. Bu gün elmi tədqiqat imkanları nə qədər artsa da arxeoloji tədqiqatlarda baş və əsas fiqur yəni də arxeoloqun özüdür. Çünki, o, abidəni hər cür ən yeni texniki avadanlıqlardan daha yaxşı duyur, hiss edir. Təşəvvür edin, professor Məmmədli Hüseynovun 60 il əvvəl məntiq və fəhmi əsasında Azıx mağara düşərgəsində həyatın müxtəlif mərhələlərinin yaşı barədə dedikləri ilə bu gün aparılan radiokarbon analizlərin nəticələri demək olar ki, eynidir.

Mədəni irs xiridarlarının həyəcən təbii

Dünyada çoxsaylı mədəni irs təşkilatları var. Dünyanın ayrı-ayrı yerlərində davamlı olaraq mədəni irs tədbirləri keçirilməkdədir. Dünyanın hər yerində tarix-mədəni irsin qorunması, öyrənilməsi və təşviqi bir növ prioritet sahədir. Mədəni irsin qorunmasına dair çoxsaylı beynəlxalq qayda və qanunlar var. Amma bütün bunlara rəğmən dünyanın müxtəlif nöqtələrində, hər kəsin gözləri qarşısında tarixi-mədəni irs vandalcasına dağıdılır, məhv edilir. Rusiya-Ukrayna cəbhəsində, Yaxın Şərqdə, Avropanın hələ də müstəmləkə əsarətində saxlamaqda olduğu ölkələrdə baş verən dağıntıların həddi - hüdudu yoxdur. Qəzza zolağında, Suriyada, Əfqanıstanda, Rusiya və Ukrayna səhərlərində baş verməkdə olan dağıntıları bir an göz önünə götürək. Qədim və orta əsr bəzələri də heç belə hərəkət etməyib. Nəzərə alın ki, bu gün müharibə edənlər şəhər və kəndləri elə silahlarla, həm də elə üsullarla dağıdır ki, gələcəkdə o yerlərdə heç arxeoloqlar da yaşayış izləri tapa bilməyəcəklər. Odur ki, gəlin bu gün biz də bu tribunadan etiraz edək, həyəcən təbii səsləndirək. Bəsdirin, cənablar! Xalqların min illər ərzində yaratdıqlarını, yaşıdıqlarını öz siyasi ambisiyalarınıza qurban etməyin!

Qafar Cəbiyev,
AMEA Arxeologiya və Antropologiya İnstitutunun İslam dövrü arxeologiyası şöbəsinin müdiri, tarix elmləri doktoru, professor, Əməkdar jurnalist

Arxeoloq öyrənir, yoxsa dağıdır?

Arxeoloji tədqiqatlar: ənənəvi yanaşmalar, yeni çağırışlar

ki, Rusiya hökuməti Morqan qardaşlarını Azərbaycandan deportasiya ediblər. O da, təəccüblüdür ki, Morqan qardaşlarının Azərbaycandan talan edərək aparmış olduqları tarixi-mədəni irs nümunələri artıq uzun illərdir ki, Avropa muzeyləri və şəxsi kolleksiyalarda erməni və ya fars mədəniyyət nümunələri kimi təqdim və təşviq olunmaqdadır.

Çar Rusiyası və Sovet imperiyasının tərkibində olduğu dövrdə Azərbaycan ərazisində tarixi-mədəni irsin talan edilməsi ilə məşğul olmuş digər öcnəbilərin də adını çəkmək olar. Hansı ki, onların XIX-XX əsrin əvvəllərində talan edib apardıqları arxeoloji irs bu gün də Almaniya və Britaniya muzeylərinin fondlarında saxlanılmaqdadır.

Azərbaycanda ilk arxeoloji ekspedisiyalar

Azərbaycan ərazisində təşkil olunan ilk arxeoloji ekspedisiyalar XX əsrin 20-ci illərindən etibarən fəaliyyətə başlayıb. Həmin ekspedisiyalar əsasən kəşfiyyat xətlərini aparmaqla məşğul olublar. Hansı ki, bu tendensiya ötən əsrin 40-50-ci illərində davam edib. Onların başlıca hədəfi bu və ya digər abidəni qeydə almaq, ilkin olaraq onların tipi və dövrünü müəyyən etməkdən ibarət idi.

Ötən əsrin 50-ci illərindən başlayaraq artıq nisbətən iri - kompleks ekspedisiyaların fəaliyyətinə start verilib. Qəbələ, Mingəçevir, Beyləqan, Şamaxı, daha sonra Şabran, Şəmkir və Ağsu şəhər yerlərində aparılan tədqiqatları buna misal göstərmək olar. Hansı ki, bu tədqiqatlar artıq abidələrin daha geniş planda öyrənilməsinə imkan verirdi. Bu kontekstdə şəhərlərin daxili strukturu və memarlığı, əhəlinin məşğuliyyəti sahələri, sanitariya və abadlıq məsələləri, for-tifikasiya sistemi və nəhayət, ticarət və mədəni əlaqələrdə iştirakı öyrənilməkdə idi. Həm də ilkin kəşfiyyat qazıntılarından fərqli olaraq bu tədqiqatlarda arxeoloqlarla yanaşı, digər elm sahələrinin nümayəndələri də iştirak edirdilər. Memarlar, etnoqraflar, epigraflar, rəssamlar, numizmatlar, paleontoloq və antropoloq alimlərin də bu tədqiqatlara cəlb olunması təbii ki, tədqiqatın kompleks aparılmasına imkan yaradırdı. Yəni, eyni vaxtda və eyni məkanda çeşidli informasiya əldə olunurdu. Bu da öz növbəsində abidəni daha dərindən və əhatəli şəkildə dərk etməyə imkan verirdi.

Yeni tələblər, yeni çağırışlar

Artıq zaman dəyişib, texniki imkanlar və arxeoloji tədqiqatlar qarşısında duran hədəflər və tələblər də dəyişib. Başqa sözlə, indiki halda, arxeoloji tədqiqatlarda daha əvvəllər olduğu kimi ənənəvi yanaşmalar yerli hesab oluna bilməz. Minillər ərzində torpağın altında uyuyan nadir bir abidəni öyrənməkdən əvvəl müasir texniki vasitələrlə orada konkret

vaxtlardək abidənin və orada aşkar edilən çeşidli artefaktların yaşı, inkişaf təsirləri sadəcə arxeoloqun müqayisəli təhlili və fəhmi əsasında müəyyən olunurdusa, indi bu işi radiokarbon və çox çeşidli digər analizlər yolu ilə asanlıqla görə bilərik.

Son vaxtlardək arxeoloqlar ənənəvi yanaşma imkanlarından istifadə etməklə bu və ya digər abidənin hansı əsrə, yaxud hansı minilliyə aid olduğunu təqribi olaraq müəyyən edirsə, bu gün artıq radiokarbon analizlər hər cür artefaktın dövrünü konkret ilinə qədər dəqiqliklə müəyyən edə bilər.

Arxeoloji fəaliyyətin turistik hədəfləri

Uzun illər arxeoloji tədqiqatların yeganə hədəfi tarixi reallıqları öyrənmək idi. Sözsüz ki, məhz arxeoloji araşdırmalar sayəsində tarixi daha dərindən və əhatəli yazmaq mümkündür. Arxeoloji araşdırmalara olan bu tələb eyni ilə bu gün də qalmaqdadır. Bununla yanaşı, indiki halda arxeoloji tədqiqatlar qarşısında elmi hədəflərlə paralel, həm də turistik hədəflər durur. Yəni, arxeoloji tədqiqatın nəticəsi olan tapıntıların daha sonra həm də turistik perspektivləri nəzərə alınmalıdır.

Konservasiya problemləri

Arxeoloji tədqiqatlar həm də konservasiya problemlərinə aktual edir. Bu iş isə iki mərhələdən ibarət olmalıdır. Birincisi, arxeoloji ekspedisiya heyəti içərisində mütləq şəkildə həm də konservasiya üzrə mütəxəssis olmalıdır. Yeni, artefaktların, üzə çıxarılan kommunikasiya elementlərinin açıq hava şəraitində tez bir zamanda aşınmasının qarşısını almaq məqsədilə dərhal ilkin konservasiya tədbirləri görülməlidir. Çünki, əsrlər, minilliklər ərzində torpaq altında uyuyan bu və ya digər tapıntı üzəri açıldığı zaman günəş, yağış, külək və digər təbii təsirlər nəticəsində sürətlə aşınmaya məruz qalır. Bu isə o deməkdir ki, torpaq tarixi yadigarları insanlardan daha yaxşı mühafizə edir.

Konservasiya tədbirlərinin ikinci mərhələsi abidənin arxeoloji tədqiqindən sonra həyata keçirilir. Bu mərhələdə arxeoloq bilavasitə iştirakçı deyil, elmi məsləhətçi funksiyasını icra edir. Təəssüf hissi ilə onu da bildirməliyəm ki, hələlik arxeoloji tədqiqi başa çatdırılmış abidələrin xeyli qismi konservasiya olunmur və beləliklə də tədricən dağılıb məhv olur. Məsələn, Şamaxı, Şabran, Gəncə və Beyləqan şəhərlərində 60-70-ci illərdə kifayət qədər geniş sahələrdə aparılmış tədqiqatlardan sonra heç bir konservasiya tədbiri görülmədiyindən həmin sahələr faktiki olaraq zibilliyə çevrilib. Bu acı reallıqlar onu tələb edir ki, indiki halda konservasiya təminatı olmayan abidə qazılmasının görək.

Arxeoloq öyrənir, yoxsa dağıdır?

Gələcəkdə yazılmış kitab
Herman Hessenin
“Muncuq oyunu” romanı haqqında

Bəşəriyyətin yeni minilliyə qədəm qoymasıyla ötən əsrin sonlarında vaxtı keçmiş (yaxud da keçməkdə olan) kimi görünən anti-utopik roman janrı Haksli, Zamyatin, Oruell, Bredberi kimi yazıçıların yaradıcılığından nümunələr hesabına yenidən aktuallıq qazanmağa başladı. Məntiqə belə olmamalıydı, fəqət oldu, bu məsələdə də anti-məntiq sağlam məntiqi üstələdi. Yeni əsrin dördü biri arxada qalsa da, keçilmiş zamanın bataqlığından baş qaldıran qorxunc əjdaha insanlığı kamına çəkmək üçün ciyərlərinə yığdığı odlu nəfəsini bütün gücüylə işə salıb bizi gəriyə durtur, açılan sabahımızı, günümüzü-saatımızı sümürüb qaranlıq bətninə qaytarmağa, ömrümüzü geri saymağa çalışır. Anti-utopik sayıqlamalar, qarabasmalar çağdax elmin, texnologiyanın aqlasığmaz uğurları hesabına ayrı-ayrı qitələrdə, ölkələrdə yavaş-yavaş yuxudan reallığa çevrilir, dünyanı dinc, abad, xoşbəxt gələcəyə səsləyən ideyalar, optimist proqnozlar indi hamıya sözün gerçək mənasında sadələşən utopiya kimi görünür.

Halbuki bir vaxtlar bəşər övladı yetirdiyi dahilərin nikbin xəyallarından ana südü-tük barmırdı, utopik layihələri həyata keçirmək üçün şirin canını sədəqə verir, gələcək nəsillərin xoş güzəranı naminə ömrünü xərcəldirdi. Qazanc hərisliyi mədəni kredonu, əməllər xəyalları üstələyən bir planetin üstündən qara duman çəkilir, canlı sözəndən quru səssə çevrilmiş müqəddəs ədalət kolməsi dillərdə təlxək kimi oynadırlar, sevgi, mərhəmət məsxərəyə qoyulur, sivilizasiyanın qazandığı buncamədəni dəyərin müqabilində dini-irqi faşizm təmayülləri güclənir, xalqlar, ölkələr arasında modern hasarlar qaldırılır, varlığını yoxsaldan, haqlını haqsızdan ayıran xəndək kimlərsə insanlığa qazmağa çalışdığı kollektiv məzar kimi günü-gündən dərinləşir. Bütün bu şər səlinin qarşısında duruş götürməyin, mədəni immuniteti qorumağın tək yolu haqqa, xeyirə inanı-titirmək, əzəli-əbədi əxlaq qanunlarını bir an belə unutmamaqdır. Çünki unutulmuş zaman zəif yerini iblisə nişan verirsən, özünü şeytandan oxuna diricə hədəf göstərsən.

Əlbəttə, asan deyil, şər dörd yandan səllənib insanların ruhuna qətran kimi yayılanda, haqq-ədalət dünyanın gözü qarşısında lağa qoyulanda, doğru söz, dürtüst əməl qapıdan qovulanda, fırıldaqclar metafizik miqyas alanda saf inamı, təmiz əqidi qorumaq asan deyil. Ancaq şərddən qorunmağın, şeytana yenilməməyin şərini qarşısına xeyirlə çıxmaqdan başqa yolu da yoxdur. Əldən bir şey gəlməyə bilər, real fəaliyyət üçün meydan tapılmaya bilər, fəqət həqiqəti sevmək, insanlığın taleyini düşünmək, dünyanın xoş gələcəyi haqqında utopik xəyallara dalmaq, yer üzündə ədalətin tənənosini arzulamaq imkanımızı heç kəs bizdən əla bilməz! Buna ki icazə tələb olunmur...

İki dünya savaşının arasında yaranmış modernist ədəbiyyatın pessimizmi təbii-dir, buna görə heç kimi qnamaq olmaz, hərçənd ən pessimist yazıçının da (əgər doğrudan yazdırsa!) qurtuluş üçün verdiyi birbaşa, yaxud dolay məsaj, resept, dərman var. Cəhənnəmin ortasında oturub xəyalını kirləndirməyən, anti-utopik romanlara mövzu verən zamanın içində utopik roman yaradan yazıçı isə iqiqat qəhrəman, əxlaq mücahidi sayılmalıdır. Prustla Coys dünya müharibəsinin gurultusu altında özlərinə çəkilib apolitik roman yazanda şər orucu tutmuşdular, xeyirə ümid bəsləmədən, haqqın qılıncına sarılmaqla şərə də könül verməmişdilər. Hesse isə varlığını inanmadığı dünya tarixinin tünlüyündən, hay-küyündən sıyrılıb zamanın qırağında özünə yuva quranda xeyir salxımlarından şirə çəkən aparatını da götürməyi unutmuşdu, baxmayaraq ki, o da modernist ədəbiyyatın nümayəndəsi, pessimist qitənin sakiniydi, həyatı da adı çəkilən nəslidəşlərdən rahat keçməmişdi, əksinə, uşaqlığında, gəncliyində aldığı mədəni zərbələrdən dəli olmaq həddinə çatmış, neçə yol ölib dirilmişdi. İblis onu haqqın qapısınıcan qovmuşdu, fəlek onu özünə qaytaranacan təntitmiş, qaçib özündə sığınacaq tapanacan ləhlətməmişdi. Prustla Coysdan fərqli olaraq o öz sığınacağına müqəddəs rəng vurmağı, onu ruhunun cənnəti kimi tərənnüm etməyi də unutmamışdı.

Bədii-fəlsəfi yaradıcılığının həm zirvəsi, həm də bir növ yekunu sayılan “Muncuq oyunu” romanını Herman Hesse Avropada faşizmin tüğyan elədiyi, ardınca da qitədə dünya savaşının alovlandığı bir vaxtda on bir ilə yazmışdı. Belə bir zamanda mədəni dəyərlərə inamı, etiqadı qoruyub-saxlamaq hər sənətkara müyə-

sər olan xoşbəxtlik deyildi. Bu gücü o, kü-rəyini söykədiyi Avropa mədəniyyətinəndən, ondan da çox hind-çin mədəni xəz-nəsinin fəlsəfi qaynaqlarından almışdı. İr-qçı militarist çağırışlara qoşulmadığına görə bir çox dostu, həmkarı hələ əvvəlki müharibənin tüstüsü ayazınamamış, tozanağı yatmamış ondan üz döndərmişdi. Almaniyadan İsvicrəyə köçməsi də təkcə aqressiv mühitin hər tərəfdən sıxdığı dincliyə təşnə təbiətini qorumaq üçün deyildi, həm də Fixte, Hegel kimi azman klassik filoso-fların alman xalqının çiyinə yükəldiyi ağır missiyanın - ümumdünya tarixini da-şımaq kimi əlahiddə vəzifənin, alman tan-rısına əsgəri xidmətin icrasından yayımb öz balaca subyektiv tarixinin pəncərəsin-dən dünyanı seyrə dalmıqdan ötrüydü.

Romandakı utopik Kastaliya ölkəsi də dağları, gölləriylə, sivilizasiyanın arxasınca qaçmayan sakit təbiətiylə, zamandan, məkandan aldığı muxtariyyəti, həyatı, məişətiylə elə neytral İsvicrəyə bənzəyir. Bu ölkənin sakinləri, yəni Kastaliya Orde-ninin üzvləri böyük sənətkarlar, elm adamları, onlardan dərs alan tələbələrdir. Onlar ailədən, xüsusi mülkiyyətdən, siyasi proseslərdə iştirakdan imtina edə bilərlər, başqa sözlə, rəhbərə, zəhidə həyat tər-zi keçirirlər. Bura ruhlar diyarıdır, zama-nın, fələyin öldürücü qanunları bu məmləkətdə işləmir. Kastaliya sakinlərinin iki başlıca məşğuliyyəti var: xüsusi elitar məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müx-təlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə ordən üçün yararlı gənclər yetişdirmək, bir də muncuq oyunu oynamaq. Oyunun texniki detalları barədə müəllif oxucuda aydın təsəvvür yaratmır, mahiyyəti isə budur ki, kastaliyalılar bu oyun vasitəsiylə elmin, incəsənətin müxtəlif sahələrini birləşdirən, onların ortaq məxrəcə gətirən universal metadil yaradırlar. Məsələn, musiqi əsərini riyazi qanunlarla izah edəyir, fiziki qanunlara bədii məktəblərdə or

“Yeni Azərbaycan” qəzetinə abunə olmaq istəyənlər aşağıdakı yayım şirkətləri ilə əlaqə saxlaya bilərlər:

“Azərpoçt” MMC PDM- 0125984955, 0552004544 F.Ş.Ruhid Hüseynov - 0124349301, 0505357898
“Azərmetbuatıyımı” ASC - 0124411991, “Ziya LTD” MMC - 0124977696, 0503067744
0124404694
“Soma” MMC - 0125940252, 0503336969
“PressInform” MMC - 0703400100, 0504560835
“Qaya” MMC - 0125667780, 0502352343
“Qasid” MMC - 0124931406, 0124938343

6 aylıq abunə - 79,20 AZN
12 aylıq abunə - 158,40 AZN

Dünyadakı səsimiz!

Bu gün Azərbaycan diasporu öz inkişafının ən yüksək mərhələsinə yaşayır. Dövlətimizin düşünülmüş diaspor siyasəti nəticəsində xaricdəki

həmvətənlərimizin daha mütəşəkkil formada təşkilatlanması prosesi gün keçdikcə yeni mərhələlərə qədəm qoyur. Soydaşlarımız yaşadıkları öl-

kələrin sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi və mədəni həyatında daha fəal rol oynayırlar. Belə ki, onlar Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya çatdırılmasın-

da, zəngin mədəni irsimizin təbliğin-də yüksək fəallıq göstərir, eyni za-manda, təvəüzkar erməni dairələri-

nin siyasi, ideoloji təxribatlarının qar-sısının alınmasında qətiyyət nümayiş etdirirlər.

Diaspor siyasətimiz uğurla davam etdirilir...

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Məqalə “Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi”nin maliyyə dəstəyi ilə “Diaspor quruculuğu, lobbicilik və dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi” istiqaməti üzrə hazırlanmışdır

Diaspor hərəkətində mühüm tədbirlərdən biri bugünlərdə Azərbaycan Respublikasının Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Fuad Muradovun Belçikadakı Azərbaycan icması ilə görüşü hesab edilə bilər. Komitədən bildirilib ki,

Belçikada mühüm görüş...

Azərbaycanın Belçika Krallığı və Lüksemburq Böyük Hersoqluğundakı səfirliyində təşkil olunan görüş Dövlət Himnimizin səsləndirilməsi, ölkəmizin suverenliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda şəhid olan oğullarımızın əziz xatirəsinin yad olunması ilə başlayıb.

“Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında həyata keçirilən məqsədyönlü və uğurlu diaspor siyasəti xaricdəki Azərbaycan icmalarının fəaliyyətində öz əksini tapır”, - bu sözləri komitə sədri çıxışında səsləndirib. O, xaricdəki azərbaycanlıların ölkəmizin tarixi Qələbəsinə sonradan informasiya müharibəsi, diplomatik təşəbbüslər və lobbicilik sahəsində kifayət qədər fəallıq etdiyini, keyfiyyətli fəaliyyət ortaya qoyduqlarını qeyd edib.

Soydaşlarımıza dünya azərbaycanlılarının birliyi gücləndirmək məqsədilə sistemli şəkildə həyata keçirilən layihələr barədə müfəssəl məlumat verilib.

Azərbaycanın Belçika və Lüksemburqdakı səfiri Vaqif Sadiqov icma görüşünü müsbət qiymətləndirib, soydaşlarımızın diaspor fəaliyyətini təqdir etdiyini dilə gətirib.

“Fireland” Azərbaycanlılar Birliyinin, BAF - Belçika Azərbaycanlıları Federasiyasının, “MADANI - Azərbaycanlıların Mədəniyyət, İdman, Düşüncə, Həmrəylik və Gələcək İmkanlar Məkanı” təşkilatının, “Radio Octo” radiosunun, “BUTAM” Azərbaycan Mədəniyyət Assosiasiyasının, İrs-Azərbaycan Belçika Tələbə Assosiasiyasının təmsilçiləri fəaliyyətləri barədə məlumat verib, təkliflərini səsləndiriblər. Soydaşlarımız müasir platformalarda bir araya gələrək daha güclü, daha məhsuldar və daha effektiv birlik mühiti yaratdıqlarını nəzərə çatdırıb, bu cür görüşlərə maraqlarının artdığını ifadə ediblər.

Görüş iştirakçılarının maraqlandıran suallar cavablandırılıb.

Belçika-Azərbaycan Dostluq Cəmiyyətinin sədri Ayhan Dəmirçiyyə “Diaspor fəaliyyətində xidmətə görə” Azərbaycan Respublikasının medalı təqdim olunub.

Tədbirdə, həmçinin Niderland-Belçika Azərbaycanlıları Koordinasiya Şurasının Belçika üzrə koordinasiya seçilib.

Bədii hissədə azərbaycanlı uşaq və gənclərin ifasında təqdim olunan milli musiqilər, milli rəqslər sürəkli alqışlarla qarşılanıb.

Dövlət Komitəsindən bildirilib ki, mərasimdən öncə Kavaşra kəndində Qarabağ müharibəsi şəhidlərinin xatirəsinə ucaldılmış abidə ziyarət olunub.

Tədbir Azərbaycanın və Livanın Dövlət himnlərinin səsləndirilməsi, şəhidlərin əziz xatirəsinin yad edilməsi ilə başlayıb.

Livanda Azərbaycan Evi açılıb

Livandakı Azərbaycan Evinin rəhbəri Xəlid İsmayıl türkman icmasının fəaliyyəti və orada evin açılmasını zəruri edən səbəblərlə bağlı ətraflı məlumat verib: “Azərbaycan Evinin açılması türkmanların Azərbaycan tarixini, ədəbiyyatını və mədəniyyətini öyrənməsi üçün böyük fürsətdir. Bu imkanı bizə yaratdığına görə Azərbaycan dövlətinə minnətdarıq”.

Bu əlamətdar hadisə münasibətilə soydaşlarımızı təbrik edən Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədr müavini Vaqif Seyidbəyov Livanda Azərbaycan Evinin açılmasının iki ölkə arasındakı münasibətlərin inkişafı, eləcə də burada yaşayan türkman xal-

qının nümayəndələri üçün mühüm hadisə olduğunu söyləyib: “Bugünədək dünyanın 19 ölkəsində 30 Azərbaycan Evi açılıb. Bu evlərin açılması Azərbaycan dövlətinin və Prezident İlham Əliyevin xaricdə yaşayan soydaşlarımıza qayğısının bariz nümunəsidir. İnanıram ki, burada yaşayan türkmanlar Livandakı Azərbaycan Evinin xətti ilə iki ölkə arasındakı münasibətlərin inkişafına böyük töhfə verəcəklər”.

Qeyd edək ki, bundan əlavə, Kavaşra kəndində Azərbaycan Evinin açılış mərasimi münasibətilə bədii tədbir təşkil olunub.

Sahib

İdman

Azərbaycan klubu oyunçusu ilə yeni müqavilə imzalayıb

Qadın voleybolçular arasında son ölkə çempionu “Azərreyl” yeni mövsüm üçün heyət çalışmalarına start verib. AZƏRTAC-ın əldə etdiyi məlumata görə, “dəmirçilər” Puerto-riko oyunçusu Nayka Benites ilə birlikdə yeni müqavilə imzalayıb. 36 yaşlı oyunçu ötən ildən Bakı təmsilçisində çıxış edir.

Azərbaycan boksçusu beynəlxalq turnirin qalibi olub

Şimali Makedoniyanın Kumanovo şəhərində gənc boksçular arasında beynəlxalq turnir keçirilib. Boks Federasiyasından AZƏRTAC-a bildirilib ki, Azərbaycan millisinin idmançısı Abbasqulu Şadlinski yarış qızıl medalla başa vurub. 75 kiloqram çəkidə mübarizə aparan boksçu finalda serbiyalı rəqibinə qalib gəlib.

“Qalatasaray” Sane ilə anlaşıb

“Qalatasaray” “Bayern”in vingeri Leroy Sane ilə anlaşılıb. Apaspor.az xəbər verir ki, artıq almaniyalı oyunçu ilə bütün şərtlər razılaşdırılıb və yaxın günlərdə transferin rəsmi şəkildə elan olunması gözlənilir. Sanenin “Bayern”lə müqavilə müddəti bu ayın sonunda başa çatacaq. Onun transfer dəyəri 32 milyon avro qiymətləndirilsə də, “Qalatasaray” onu azad agent kimi heyətinə qatacaq. Sane 2024/25 mövsümündə

klub səviyyəsində 45 matçda iştirak edib, 13 qol vurub və 6 məhsuldar ötürmə ilə yadda qalıb.

Xoşbəxt uşaqlığın nə olduğunu bilməyənlər...

Uşaq Əməyinə Qarşı Mübarizə Günüdür

Yeganə BAYRAMOVA

Uşaq Hüquqları Konvensiyasına əsasən, uşaq əməyinin istismarı qadağandır. Buna baxmayaraq, dünyada elə ölkələr var ki, oradakı zavodlarda, fabriklərdə və fermer təsərrüfatlarında uşaq əməyindən istifadə edilir. Milyonlarla

kada 80 milyon, Cənubi Amerika ölkələrində isə 17 milyona qədər azyaşlı uşaq məruz qalır. Həmin uşaqlar dövlətdən şəraitdə işlədilir və bir çox hallarda sağlamlıqlarını itirirlər. Əksər hallarda azyaşlılar hərbi konfliktlərə cəlb edirlər.

İlk yeri bu ölkə tutur

uşaq dünyanın bir çox ölkəsində xoşbəxt uşaqlığın nə olduğunu bilmir. Onlar ölkələrinin iqtisadiyyatı zəif olduğu üçün işləməyə məcburdurlar. Lakin dünyanın hər bir yerində uşaqlar öz enerjilərini fərdi bilik və bacarıqlarının artırılmasına yönəltməlidirlər. Əməyi istismar edilən uşaq gələcək arzu və istəklərindən məhrum olur.

Qəmlə statistika...

Bu gün iqtisadiyyatı zəif olan və sosial baxımdan ehtiyacı artan ölkələrdə 250 milyondan çox azyaşlı uşaq işləyir. Beynəlxalq təşkilatların məlumatlarına görə, dünyada uşaq əməyinin istismarına Asiya ölkələrində 153 milyon, Afri-

Uşaq əməyinin istismarı hallarının 69 faizi kənd təsərrüfatı sahəsinin payına düşür. Uşaqlar bu sahədə əsasən tütün, pambıq, düyü və kakao yığımında istifadə olunurlar. Myanma uşaq əməyinin istismarına görə ilk yeri tutur.

Bundan başqa Hindistan, Braziliya, Banqladeş, Filippin, Nepal, Somali, Şimali Koreya, Şri-Lanka, Əfqanıstan da bu siyahıya daxildir.

Uşaqların 40 faizi təhsil ala bilmir...

Myanmada 7 yaşına çatmış hər üç uşaqdan biri işləyir. Bu uşaqlar çox ağır işlərdə çalışırlar. Yaxın günlərə qədər uşaq əməyi hərbi sahədə də istifadə edilirdi. Uşaqlar orduda təmizlik işləri

və yük daşımaqla məşğul olurdular.

Yeri gəlmişkən, iyunun 12-si Ümumdünya Uşaq Əməyinə Qarşı Mübarizə Günü kimi qeyd edilir. Beynəlxalq Əmək Təşkilatı tərəfindən ilk dəfə 2002-ci ildən qeyd edilən bu günün məqsədi cəmiyyətin diqqətini mövcud problemə yönəltmək və uşaq əməyinin ləğvinə nail olmaqdır.

Prezident İlham Əliyevin uğurlu sosial siyasətinin prioritetlərindən biri kimi, ölkəmizdə uşaqların müdafiəsi, onların sağlam və fəravan böyüyərək layiqli vətəndaş kimi yetişmələri üçün kompleks tədbirlər həyata keçirilir. Bu tədbirlərin bir istiqaməti də uşaq əməyinin istismarına qarşı mübarizəyə yönəlib. Ötən dövrdə ölkəmiz BMT-nin “Uşaq Hüquqları haqqında” Konvensiyasına, “Uşaqların yaşaması, müdafiəsi və inkişafının təmin edilməsi haqqında” Ümumdünya Bəyannaməsinə və s. sənədlərə qoşulub. Milli qanunvericilik həmin sənədlərdən irəli gələn müttərəqi beynəlxalq normalar, həmçinin BƏT-in “İşə qəbul etmək üçün minimum yaş həddi haqqında”, “Uşaq əməyinin on pisi formalarının qadağan edilməsinə və onların aradan qaldırılması üçün təcili tədbirlərə dair” konvensiyaları əsasında təkmilləşdirilib.

Azərbaycan qanunvericiliyi uşaqların həyat və sağlamlığına, mədəniyyətinə təhlükə törədən biləcək işlərə cəlb edilməsini qadağan edir. Ölkəmizin Əmək Məcəlləsinə əsasən, uşaqların işə qəbul edilməsi üçün minimum yaş həddi 15 yaş müəyyən edilib. Bu yaşa çatmamış uşaqlarla bağlanmış əmək müqaviləsi etibarsız sayılmaqla, belə müqaviləni bağlayan işəgötürən inzibati məsuliyyətə cəlb edilir. 15 yaşdan 18 yaşadək işçilərin əməyindən istifadə ilə bağlı onlar üçün əmək şəraiti, iş və əmək mədəniyyəti vaxtı, müddəti və s. baxımdan əlavə təminatlar, güzəştlər müəyyən olunub.

Təsisçi:
Yeni Azərbaycan Partiyası

Baş redaktor:
Alqış HƏSƏNOĞLU

www.yeniazərbaycan.com
mail@yeniazərbaycan.com

Ünvan: Bakı - AZ-1000. Üzviyyətli Hacıbəyli - 66

Telefonlar:
598-37-76, 498-82-21
498-81-24, 498-19-84

İndeks: 67100
Lisensiya: N-B-317

Tiraj: 5003
Sifariş: 1180

“Kapital Bank” ASC-nin Nərimanov rayonu filialı
h/h - 33080019443900419109
kod - 200093
VÖEN - 1500486601

Qəzet “Yeni Azərbaycan”ın bilgisayar mərkəzində yığılıb, səhifələnilir və “Azərbaycan” nəşriyyatında ofset üsulu ilə çap edilir.

Qəzet 1993-cü ilin
aprel ayında nəşr olunur.
Məsul nəvbətçi:

Yeganə Bayramova